

Erdély víznevei. (Két térkép melléklettel.)

A víznevek minden területen a legrégebb és egyben a legszívósabb földrajzi nevek közé tartoznak. A folyónevek régiebbek a helységneveknél, mert minden nép a birtokba vett területnek először a földrajzi adottságaival ismerkedik meg és nevezi el őket s csak azután kerül esetleg sor az állandó letelepülésre. A folyóknak nagy jelentőségük van a letelepedett életmódot folytató népeknél és a nomádoknál egyaránt. Az utóbbiaknál ezek még fontosabbak, mert a tájékozódás lehetőségét biztosítják. A folyónevek szívósabbak is, mint a helységnevek. A helységek elpusztulhatnak, lakóikat kiirthatják, rabságba hurcolhatják, vagy szétkergethetik és nevük könnyen feledésbe merülhet.¹ Ezzel szemben a folyók és nagyobb patakok neveinél ez a legritkábban fordul elő. Egyrészt, mert a folyó nem pusztul el, másrészt, mert a folyót nemcsak egy aránylag nagyon kis körzet lakossága ismeri, mint a helységneveket, hanem a folyó neve a folyó folyása egész hosszában élő lakosságnál van elterjedve. Bármilyen katasztrófa is érje a terület népét, valószínű, hogy valami csekély lakosság mindig marad valahol egy nagyobb folyó közelében. Ez a csekély lakosság pedig már elegendő ahhoz, hogy a folyó nevét fenntartsa és az új jövevényeknek közvetítse. Ez az oka annak, hogy olyan területen is, ahol minden ókori város neve eltűnt, a folyók egy része ókori, sőt őskori multra tekint vissza. Pl. míg Észak-Pannoniában egyetlen római város sem maradt meg (*Carnuntum*: Deutschaltenburg, *Brigetio*: Ó-Szőny, *Solva*: Esztergom, *Aquincum*: Buda, *Arrabona*: Győr, *Intercisa*: Dunapentele, *Sopianae*: Pécs, stb.), addig a folyók neve közül néhány a római kor előtti idő óta a mai napig él: *Rába* (*Arrabo*), *Marcal* (*Mursellus*) és *Zala* (*Salle*, *Sala*).² Ugyanezt látjuk Erdély

¹ Az Alföldön rövid 15 év alatt így merültek feledésbe a helységek ezrei. Csupán a Bácskában és a Bánságban kb. 700-at tesz ki a ma már alig rögzíthető középkori helységek száma. Bihar megyében pedig alig 80 év alatt 150 helység tűnt el úgy, hogy a XVIII. században már a híre is elenyészett.

² Graf, A., *Übersicht der antiken Geographie von Pannonien*. Budapest, 1936. (Dissertationes Pannonicae. Series I, fasc. 5).

területén is. Nyoma sincs a római városneveknek (*Sarmiseghetuza*: Várhely—Grădiște, *Apulum*: Gyulafehérvár—Bălgrad,³ *Potaissa*: Torda—Turda, *Napoca*: Kolozsvár—Cluj, *Porolissum*: Mojgrád—Moigrad), ezzel szemben a folyók nevei (*Tisza* 1, *Szamos* 2, *Körös* 3, *Maros* 6, *Ompoly* 617, *Olt* 7, *Temes* 81 és *Berzava* 83) ma is megvannak.

A folyóneveknek ebből az állandóságából és régiségéből önként következik, hogy egy terület legrégebb néprajzi viszonyainak kutatását a folyónevek vizsgálatával kell elkezdni. Ez főleg arra ad feleletet, hogy a kérdéses nép a beköltözése idején hol, milyen népet talált.⁴ Azonban nem minden víznevet jellemez az állandóság. Ez csak a nagy folyók és nagyobb patakokra vonatkozik. Ezzel szemben a kisebb, egy, esetleg két helység határán keresztülfolyó patakok nevei még a helységek neveinél is változékonyabbak. E patakok neveit ugyanis legtöbbször már a szomszéd község sem ismeri, így egy helység lakosságának kicserélődése esetén a patak neve legtöbbször feledésbe merül. De a lakosság kicserélődése nélkül is könnyen eltűnhet a név, ha a patak a helység egyetlen vize. A helység népe ugyanis rendszeren a *patak*-nak, a szomszéd helységek pedig az illető helység patakának nevezhetik. Ilyen névváltoztatásra igen sok adatunk van. Erdély területén ilyenek pl. a *Kecsed*i patak (régén *Ménes* 247), *Lozsárdi* patak (régén *Orbó* 246), stb. Különösen sok példát lehet idézni erre ŠMILAUER munkájából. PL *Murányi* patak (régén *Jolsva*, *Ilsva* 382. l.), *Szulovai* patak (régén *Gesztenyepatak* 378. l.), *Palojtai* patak (régén *Kürtös* (368 l.), stb.

Az alábbiakban Erdély és a vele összefüggő nyugati területek

³ A város mai román *Alba Iulia* neve a XIX. szd-ban keletkezett irodalmi név és a magyar humanista írótól van átvéve. A humanista név pedig a magyar névnek középkori latinságra fordított *Alba Gyulae*, *Alba Iulae* alakjából van átalakítva.

⁴ A víznevek kutatásának és eredményei felhasználásának már nagy multja van. Itt elég M. Vasmer munkáira utalnom, aki a víznevek alapján Oroszország ősi, szlávok előtti népiségi viszonyaira következtet nagy sikerrel (*Beiträge zur historisehen Völkerkunde Osteuropas*. I. *Die Ostgrenze der baltischen Stämme*. Sitzungsberichte der Preuss. Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Classe 1932. 637—666. II. *Die ehemalige Ausbreitung der Lappen und Permier in Nordrussland*. Uo. 1936. 176—270. *Iranier in Südrussland*. Leipzig, 1923. *Die alten Bevölkerungsverhältnisse Russlands im Lichte der Sprachforschung*. Berlin, 1941). Fontos feldolgozások, bár történeti következtetéseket nem tartalmaznak, Šmilauernek (*Vodopis starého Slovenska*, Bratislava, 1932) és Dickenmann-nak (*Studien zur Hydronomie des Savasystems*. AECO. V—VII.) munkái, mert a mi vidékünk víznévanyagával rokon anyagot tartalmaznak.

folyóinak és nagyobb patakjainak magyarázatait adom. Nagyobb patakok alatt azokat a vizeket értem, amelyek legalább három-négy községen keresztül folynak és így feltehető, hogy nevük régi és a helységtől függetlenül alakult. Ez utóbbi okból általában nem tárgyalom azokat az egyébként hosszabb patakokat, amelyek nevüket a mellettük fekvő helységek valamelyikétől nyerték és a régi korból nincs rájuk adatunk. Ezekről ugyanis feltehető, hogy mai nevük nem eredeti. Ez különösen akkor valószínű, ha a helynév, amelytől a patak a nevét nyerte, személynévből származik.⁵ Kivételként azonban akkor is tárgyalom a mellettük fekvő helységekkel azonos nevű patakokat, ha a vízre egyébként régi adatunk nincs, de ha a név jelentése alapján valószínű, hogy a víznév volt az eredeti (ilyenek pl. *Sebes* 33, *Fenes* 44, *Dézna* 51, *Ludas* 613, *Gógy* 616, 618, *Bisztra* 624.1, *Árapatak* 711 stb., stb.).

A vizeket természetes sorrendben közlöm, azaz vízrendszerek szerint haladok. Könnyebb kutatás és a mellékelt térképek zsúfoltságának elkerülése miatt minden patak számmal van ellátva. A számozás a decimális rendszer szerint történt. Az első számjegy a főfolyót, a második a folyó vízrendszerének megfelelő szakaszát, a harmadik pedig a mellékvizet jelenti. A mellékvizek mellékvizét a negyedik számjegy jelöli, ez azonban az előtte álló háromtól ponttal van elválasztva. Kisebb folyórendszereknél már a második számjegy jelöli a mellékvizet.

⁵ Pl. a *Gáld*, a Maros jobboldali mellékvize. Ezért nem tárgyalom a Marosnak a Sebes és a Sztrigy közti mellékvizeit sem, mert régi neveiket nem ismerem, ma pedig mind a mellettük fekvő helységek után vannak elnevezve. *Piáni patak* ~ *R. Pianului*; a helységre vonatkozó első adat: 1309: *Pejn Scheiner*: *Balkan-Archiv* II, 106; eredete ismeretlen, régen talán Sebes volt a neve, mint a torkolatánál fekvő Sibisani helynévből következtethető; *Kudzsiri patak* ~ *P. Cugirului*: a helység a középkorban nem fordul elő; eredete ismeretlen; *Szászvárosi patak* ~ *P. Oraștei* (?); a város első említése 1224: *Waras* ZW. I, 32. A név a magyar *város*-ból való. A középkorban a patakot nyilván *Városviz*-nek nevezték, mert mellette két ilyen helységet is találunk. *Alsó-Városvize* ~ *Orăștioara de jos* és *Felső-Városvize* ~ *Orăștioara de sus* (első adat 1444-ből, *Csánki* V, 147). Ugyancsak nem vettem fel a Sztrigy baloldali, ma *Râu-Mare*-nek (nagy-pataknak) nevezett mellékvizét sem. Úgy látszik azonban, hogy ennek a középkorban *Sebes* volt a neve, mert ahol a patak a hegységből kilép, a középkorban *Sebestorok* (ma Gruneni) nevű helység feküdt. Hogy a *Sebes* nevet a román lakosság is ismerte, bizonyítja a *Sibișel* falu neve a *Râu Mare* jobboldali mellékvize mellett. (1440: *Sebesel Csánki*, V, 133). A *Sibișel*, amely Kis Sebes-t jelent, feltehetőleg egy *Sibiș-t*, azaz Nagy Sebes-t.

A vizek számozása:

1. A Felső-Tisza vízrendszere.
2. A Szamos vízrendszere.
 21. A Nagy Szamos jobboldali vizei.
 22. A Nagy Szamos baloldali vizei.
 23. A Kis Szamos jobboldali vizei.
 24. A Kis Szamos baloldali vizei.
 25. Az egyesült Szamos jobboldali vizei.
 26. Az egyesült Szamos baloldali vizei.
3. A Sebes Körös vizei.
4. A Fekete Körös vizei.
5. A Fehér Körös vizei.
6. A Maros vizei.
 61. A Maros jobboldali vizei.
 62. A Maros baloldali vizei.
7. Az Olt vizei.
 71. Az Olt jobboldali vizei.
 72. Az Olt baloldali vizei.
8. A Temes és Berzava vizei.
 81. A Temes vizei.
 82. A Béga vizei.
 83. A Berzava vizei.
9. Az Al-Duna vizei.⁶

⁶ Rövidítések:

AECO: Archivum Europae Centro-Orientalis, I—1935.

AO: Anjou-kori Okmánytár—Codex diplomaticus Andegavensis, Bp. I—VII.

BO: Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy-család történetéhez. I—II. Bp. 1908.

CSÁNKI: Csánki, Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. I, II, V: Bp. 1890—1913.

DocVal.: Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia. Ediderunt A. FEKETE NAGY et L. MAKKAI. Bp. 1941.

DRĂGANU, Româniî, Nicolae DRĂGANU, Româniî in veacurile IX—XIV. pe baza toponimiei și a onomasticeii. București, 1933.

EtSz.: GOMBÓCZ—MELICH, Magyar etymologiai szótár — Lexicon etymologicum linguae hungaricae, I—14.

HO: Hazai Okmánytár — Codex diplomaticus patrius. I—VIII.

Károlyi Okl.: A nagykárolyi gróf Károlyi-család oklevéltára. Bp. 1882. I—V.

KISCH, Siebenbürgen: Gustav Kisch, Siebenbürgen im Lichte der Sprache. Leipzig, 1929.

LIPSKY, Rep.: Johannes Lipszky, Repertorium locorum obiectorumque ... regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confiniorum militiarum magni item principatus Transilvaniae, Budae, 1808.

1. A Felső-Tisza vizei.

1. **Tisza** ~ román *Tisa* ~ rutén *Tisa* ~ német die *Theiss*. (Hάδισσοϛ Plinius; *Parthiscus* Amm. Marc; ó Tίσσοϛ Theoph.; Theophanes; ó Tίτταϛ Priscos Rh.; *Tisia* Jordanes, Geogr. Rav.; *Tiza* Einhardi Ann.; ή Tίττα Omortag kán felirata a IX. századból, *Tisa*, *Tissa* VIII—IX. szd-i adatok; ή Tίττα Konst. Porph.; magyar források: *Ticia*, *Tichia*, *Tisza*, *Tice* stb., vö. MELICH, HonfMg. 64—5; DRĂGANU, Români 399—400.).

A *Tisza* neve tehát ősrégi. Hogy a régi elnevezések hogyan viszonylanak egymáshoz, az nem világos, annyi mindenesetre bizonyos, hogy e név egyik ma ismert nyelvből sem fejthető meg. Az is igen valószínű, hogy a magyarba a szlávból került át, a román névalak (*Tisa*) pedig DRĂGANU (Români 403) szerint is vagy a magyarból, vagy a szlávból származik.⁷

11. **Visó** ~ *Višau* (1353: fl. *Wyssso* MIHÁLYI, 31; a mellette levő *Visó* ~ *Višau* falura vonatkozólag I. CSÁNKI I, 453; 1390: *Vyzo* stb.).

Eredete ismeretlen. DRĂGANU (Români 390) szerint egy szláv *Višov*-ból, (helyesebben talán *Vyšov*) való, ez pedig egy *Viša* személynék -*ov* képzős származéka volna. Azonban egyrészt egy *Viša* névből inkább *in* képzős származék volna várható (*Višin*), más-

MELICH, HonfMg.: Melich János, Honfoglaláskori Magyarország.: Budapest. 1929.

MIHÁLYI: Mihályi, Mármárosi diplomák. Mármaroszigeti 1900.

MNy.: Magyar Nyelv I—

MonStr.: KNAUZ, Monumenta ecclesiae Strigoniensis, Esztergom, I—III.

Nyr.: Magyar Xyelvőr.

OkI Sz.: SZAMOTA—ZOLNAI, Magyar Oklevélszótár, Budapest.

ÓMO.: JAKUBOVICH—PAIS, Ómagyar olvasókönyv. Pécs, 1929.

ORTVAY, Vizrajz: ORTVAY TIVADAR, Magyarország régi vizrajza a XIII. szd. végéig. Budapest, 1882. I—II.

ŠMILAUER, Vedopis: ŠMILAUER VI., Vodopis starého Slovenska. Bratislava, 1932.

Szilágy vm. mon.: PETRI MÓR, Szilágy vármegye monográfiája.

I—VI.

Szolnok-Doboka mon.: KADÁR, Szolnok-Doboka megye monográfiája. I—VII.

W.: WENCZEL GUSZTÁV, Árpádkori új okmánytár. I—XII. Budapest.

ZW.: ZIMMERMAN—WERNER, Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. I—IV.

⁷ Melich (HonfMg. 68—9) szerint a *Tisza* nevet a magyaroknak a bolgártörökök közvetítették volna, ez azonban teljesen valószínűtlen, mert a Tisza környékén bolgártörökök nyomát eddig nem sikerült igazolni.

részt nagyobb patakoknak személynévből való származtatása nem megnyugtató. Hasonló nevek vannak orosz területen: *Viša, Viševa, Viška* (MAŠTAKOV, Dnjepr 152, 48, 148), de ezeknek az eredete sem világos. A román név a szóvégi *-ău* miatt a magyarból való.

111. **Vasér** ~ *Vaşer*, a Visó mellékvize (1453: rivulus *Wasser* MIHÁLYI 368).

< magyar *vas* + *ér*. A román név a magyar átvétele. Egyes térképek szerint a patakot románul *Râu*-nak neveznék. Ez a román *râu* ‚patak‘ szóval azonos.

112. **Ruszkova** ~ *Ruscova*, a Visó mellékvize (vö. a mellette fekvő hasonló nevű falura vonatkozólag: 1373: possessio *Orozviz* MIHÁLYI 66.).

< szláv *Ruskova*, szláv *-ova* képzős, származék egy *Rusk* személynévből, ez pedig *Rus* ‚orosz‘ + *k* szláv becézőképző. A régi magyar név ennek értelemszerű fordítása.

12. **Iza** ~ *Iza* (1353: fluv. *Iza* MIHÁLYI 31; a hasonló nevű helysége vonatkozólag I. CSÁNKI I, 448).

Eredete ismeretlen. DRĂGANU (Români 390) szerint: < szláv *Iza* szn. (< *Izjaslav*). Ez azonban már azért sem vehető komolyan, mert a szlávban a puszta személynév sem helynévül, még kevésbé víz-névül nem szokott szolgálni.

121. **Jód** ~ *Ieud* (1365: *Jood* MIHÁLYI 57; 1435: *Jodwyze* MIHÁLYI 291).

< magyar *jó* ‚folyó‘ + *d* képző. A román név a magyarból való. A magyar névre I. *Sajó, Berettyó, Héjő* neveket (122, 222, 31, 39). A *Jód* név elterjedésére I. LIPSZKY, Rep.

122. **Sajó** ~ *Şieu* (1409: fluv. *Sajov* MIHÁLYI 229).

< *só* + *jó* ‚folyó‘. Vö. *Sajó*, a Tisza jobboldali mellékvizét: *Soujou* Anonymus cap. XVII, XXIII; *Sajó*, a Nagy-Szamos baloldali mellékvize, I. alább a 222. alatt. Vö. még *Jód* 121.

123. **Mára** ~ *Mara* (1231/1397: *Maramors* W. XI, 232; 1349, 1355: fluv. *Maramorosii* MIHÁLYI 27; 33; 1405: *Maramorus* MIHÁLYI 133; 1411: *Maramaros* MIHÁLYI 179, stb. I. DRĂGANU, Români 389).

Eredete ismeretlen. Románból való származtatása (*mare Mureş* ‚nagy Maros‘) nem egyéb komolytalan ötletnél, amelyet DRĂGANU (Români 389) is elvetett.

2. A Szamos vízrendszere.

2. **Szamos** ~ *Someş* (Kr. u. 239: *Samum* [acc.] cum regione C I L. III. 7633; 1231/1397: fluv. *Zomus* W. XI, 232; 1297: *Zamus*

ZW. I, 206; *Zomus* Anonymus, XI, XIX, XX, XXI, XXVII, XXVIII. fejezet stb. Vö. MELICH, HonfMg. 51; DRĂGANU, Români 475).

Ősrégi, már a római kor előtti név, amelynek eredete ismeretlen. A magyar név közvetlen forrása bizonytalan, valószínűnek látszik azonban, hogy a közvetítő nép a szláv volt. A név fejlődése a magyarban a következő: **Szamis* > **Szomis* > *Szomus* > *Szamos*. A román *Someș* név a magyar *Szomis*-ra megy vissza. Hogy a román név nem egyenes folytatása a latin Samus-nak, bizonyítja a *Someș o*-ja, amely a latin *a*-ból nem magyarázható, mert abból kivétel nélkül mindig *a* lett. Az *a* > *o* fejlődés viszont lehet szláv, vagy magyar jelenség. DRĂGANU (Români 475) szerint a *Someș* név a szlávból származnék. Tekintve azonban, hogy a Szamos vízrendszerének vízneveit a románok túlnyomóan a magyarból vették át, a *Someș* név magyar eredete valószínűbb.

21. A Nagy-Szamos jobboldali mellékvizei.

211. **Rebra** ~ *Rebra* (1380: riv. *Rebre* DRĂGANU, Români 471).

Eredete ismeretlen. DRĂGANU (i. h.) ötlete, hogy a szláv *rebr* „collis“-ből származnék, megfelelő analógiák nélkül nem fogadható el. Valószínűbb, hogy a szláv *rebro* „Rippe“ szóból való. Vö. a romániai Vaslui megye *Rebricea* patakot (Mar. Dict), a Dnjeper vízrendszerében *Rebrovskij* patakot (MAŠTAKOV, Dnjeper 3).

212. **Szalva** ~ *Salva* (1440: *Zalva* stb. DRĂGANU, Români 471).

Eredete nem világos. DRĂGANU (Români 471.) szerint a szláv *sadlo* ~ *salo* „adept“ szó származéka volna, ilyen képzés azonban a szlávban legalább is szokatlan. Hasonló nevek igen gyakoriak. Vö. a német *Saale* (965: *Salava*) folyót és a francia *Sauve* (*Salava*) helységet, amelyek valószínűleg kelta eredetűek (GRÖHLER, Über den Ursprung und die Bedeutung der französischen Ortsnamen. I. Heidelberg.) Valószínűbb azonban, hogy a mi nevünk a szlávból való és a *sol* „só“ szóból származik (*solova*; vö. orosz *Solova* ~ *Salova* patak, MAŠTAKOV Dnjeper 208), ebben az esetben azonban a román név a magyarból való átvétel volna (a magyarban az *o* > *a* fejlődés a XIII—XIV. században szabályos, míg a románban ismeretlen). Van egy másik *Szolva* patak is Ugocsában (1292-től SZABÓ, Ugocsa m. 345) és volt egy Szilágy megyében. A *Szalvatő* helynév (1422: *Zalwathaw* CSÁNKI I. 585.) egy *Szalva* patakra mutat.

213. **Cibles** ~ *Râu Țibleșului*.

A patak a hasonnevű hegytől nyerte nevét. A hegyre vonatkozó adatok: 1373: *Zeples-hauasa* (= Szépleshavasa) MIHÁLYI 67;

1435/1511: *Cybleshawasa* u. o. 291. A név tehát magyar eredetű, és a *szép* és *les* összetétele. Vö. a 221. számot is. A magyar eredet mellett szól e patak mellékvizének magyar neve is: *Valea Agreşului* < magyar *Egres*, az *éger* szóból.

214. **Ilosva** ~ *Ilisua* (1334, 1405: *Ilsua*, Szolnok-Doboka mon. IV. 116).

< szláv *Jelšava*, a *jelcha* ~ *jelša*, *olša* 'égerfa' szóból. A magyar név *Jolsava* (hangzóilleszkedés!) > *Jolsva* > *Ilosva* alakokon keresztül fejlődött. A *jo* > *i* fejlődés a magyarban gyakori, vö. *jonkább* > *inkább*, *johász* > *ihász*, *johar* > *ihar*, *Jován* > *Iván* (*Szent Iván* = Keresztelő Szent János), stb. vö. MELICH: MNY. VII. 410.

Hasonló nevek: *Jolsva* Gömör m.; *Ilosva* Bereg, Szatmár és Szilágy m.; *Irsa* (< *Ilsva*) Pest m., Zala m. stb.

A román név világosan magán viseli a magyar közvetítés bélyegét. Nemcsak a szókezdő *I-* a szláv *Je-* helyén, hanem a *-liš* hangkapcsolat a szláv *-lša-* helyén is mutatják, hogy a román név a magyarból való (Vö. *Jeşelniţa* 96. alatt is.)

22. A Nagy-Szamos baloldali vizei.

221. **Leses** ~ *Pârâul Leşului* (régí adatunk a víznévre nincs).

< magyar *les*, vö. *Leshegy*, *Lesvölgy*, *Leshavasa* stb. OklSz. 585. E nevek a régí magyar gyepürendszer maradványai. A névre vö. 1418: rivulus *Lespataka* PESTY, Krassó vm. tört. III. 284, a Berzava folyó mellékvize, és 213.

221.1. **Ilva** ~ *Valea Ilvei* a Leses mellékvize (régí adat nincs).

< szláv *Ilva*, az *il* 'sár' származéka. A névre vö. MIKLOSICH, PON. 254.

222. **Sajó** ~ *Şieu* ~ német *Schogen* (1228: *Soyou* HO. VI, 22; ORTVAY, *Vízrajz* II, 183).

< magyar *só* + *jó* 'folyó'. L. feljebb 122. alatt. Magyar eredetere vonatkozólag 1. DRĂGANU, Români 391, KISCH. *Siebenbürgen* 87. (vö. még 121, 122, 31, 39 alatt is).

222.1 **Budak** ~ *Valea Budacului* ~ német *Budak* (1228: caput *Bodagd* HO. VI. 23.).

GYÖRFFY GYÖRGY szerint (Körösi Csoma Archivum I. kiegészítő k. 494) a török *budaq* 'ág' szóból való. Ezt a névmagyarozatot valószínűvé tenné az ezen a környéken levő *Besenyő* ~ német *Heidendorf* helység és a *Kurhana* hegy Besenyő határában, ami azt mutatná, hogy a név az itteni besenyőktől származik. Hasonló nevek azonban az oroszban (*Budačka*, *Budočka*, MAŠTAKOV, *Dnjeper* 187, 181) is előfordulnak. Van Moldvában Suceava megyében

is *Budacul* patak (Mar. Dicț.). A nevet egyelőre bizonytalannak kell tartanunk. A román név közvetlen forrását megállapítani nem lehet.

222.2. **Beszterce** ~ *Bistrița* ~ *Bistriz* (a vízre első adatunk 1394-ből való: *Bezterche* ZW. II, 100. A mellette levő város azonban már sokkal korábban is előfordul okleveleinkben: 1264: *Bistische* (!) ZW. I. 92; 1287: *Bezterce* ZW. I, 157 stb.; vö. MELICH, HonfMg. 2.77; DRĂGANU, Români 461.).

< szláv *Bystrica* „sebespatak”. A román név vagy közvetlenül a szlávból származik, vagy a német név, átvétele. Az utóbbi valószínűbb. A szláv névre vö. ŠMILAUER, Vodopis 461.

A Beszterce mellékvize *Tiha* ~ *Tiha* a szláv *Ticha* „csendes” (t. i. *voda* „víz”) átvétele. A névre vö. MIKLOSICH, PON. 328.

222.3. **Lekence** ~ *Lechința* ~ szász *Lechnitz* (1356: *Possessio Lekence prope fluvium Lekence* ZW. II, 127).

< szláv *Лѣкѣница*, a *лѣкѣно* „vizi lilium” származéka, vö. KNEZSA: UngJb. XV, 481. A román név a magyarból származik, mert közvetlenül a szlávból való átvétel esetén *Lecnița* alakot kellene várnunk. A névre lásd az UngJb. idézett helyén közölt adatokat. Vö. még orosz *Loknica* MAŠTAKOV, Dnjeper 140, 149. (L. még *Lekence* 254.1; *Lekence* 612.)

223. **Mélyes** ~ ? *Pârăul Patac* (1334: *Mellyes*, Szolnok-Doboka mon. II. 40.)

< magyar *mélyes*, a *mély* származéka. A román név — amennyiben hiteles, mert román katonai térképről való, — a magyar *patak* szóból való.

23. A Kis-Szamos jobboldali vizei.

231. **Hideg-Szamos** ~ *Someșul rece*.

232. **Meleg-Szamos** ~ *Someșul cald*.

233. Fenespatak ~ *Feneșul* (1297: *possessio Zaazfenes*; 1298: *Fenes* stb. CSÁNKI V, 350. Bár a patakra régi adatunk nincs, a név alapján bizonyos, hogy a pataknév az elsődleges).

< magyar *fenes*, a *fen-kő* származéka, tehát, patak, amelyben fenkövek vannak”. A szó a régi magyarban *fen* alakban élt (első adat a XIV. század végéről, l. EtSz. II. 201). A magyar *fenyő*-ből való származtatás (DocVal. 36) nem lehet helyes, mert ebben az esetben * *Fenyés* ~ * *Fenyős* alakot várnánk. Hasonló helynevet Arad, Alsó-Fehér, Bihar, Hunyad és Torda-Aranyos megyében találunk (mint patak: Marosszéki Kibéd faluban a Kisküküllő egyik mellékvize, BENKŐ, Marosszék 227 és itt alább a 44. szám alatt).

234. **Füzes** ~ *Fizeş* (A mellette levő Ördöngös-Füzes helységre vonatkozó adatok: 1268: villa *Fyuzes* stb. Szolnok-Doboka mon. V, 356).

< magyar *füzes*, a *fűz* származéka. Mint patakok, tavak, berkek, illetőleg helységek neve az egész magyar területen a legrégibb időktől kezdve igen gyakori. Első adatunk 1001-ből való: AECO. IV, 390. Vö. 831. is.

235. **Bandó** ~ *Bando* (Régi adatunk nincs rá).

Eredete ismeretlen.

24. A Kis-Szamos baloldali vizei.

241. **Kapus** ~ *Capuş* (XII. szd.: *Copus* Anon. 27; *Kapusataka* CSÁNKI V, 366).

< magyar *kapus*, a *kapu* származéka. A név, mint pataknév, előfordul Somogy megyében is: *Kapos* (1009/1404: *Kopus* stb. ORTVAY, Vízrajz I, 214). A román név a XIII—XIV. században beállott magyar *o* > *a* fejlődés után kialakult magyar név átvétele.

242. **Nádas** ~ *Nădas* (1297: *Nadas*, 1299: *Nadus*, *Nadas*, ORTVAY, Vízrajz II, 5).

< magyar *nádas*, a *nád* származéka. Gyakori magyar víz- és helynév. Vö. a *Nádasd*, *Nádasító*, stb. vizeket ORTVAY, Vízrajz II, 3—5 és OklSz.

243. **Fejérdi patak** ~ *Pârâul Feurdului*. — A mai pataknév a mellette levő hasonló helységtől való (1314: villa *Feyerd* CSÁNKI, V, 349). Valószínű azonban, hogy a pataknév az elsődleges.

< magyar *Fejérd*, a *fehér* ~ *fejér* származéka. A *d* magyar helynévképző. Mint víznév gyakori (vö. *Feirtou* = *Fehértó*, *Feherpotok* = *Fehérpatak*, ORTVAY, Vízrajz, I, 302; OklSz). A román név világosan a magyarból való.

244. **Borsai patak** ~ *Valea Borşei*. (A vízre régi adataink nincsenek. A mellette levő hasonló nevű falu azonban már 1216-ban előfordul *Bursa* alakban: VárReg. 244.)

A *Borsa* ~ *Borşa* falu neve a *Borsa* személynév, illetve nemzetiségnév emlékét őrzi, amely itt birtokos volt (KARÁCSONYI, Magyar nemzetiségek I, 268). A kolozsmegyei *Borsa* helységen kívül ilyen nevű helységeket még Máramarosban és Pozsony megyében találunk, *Bors*, *Borsod*, *Borsad*, *Borsi* helynevek pedig Bihar, Veszprém, Zala, Zemplén, Bácsbodrog, Borsod és Sopron megyében fordulnak elő. Mindezek a nevek végeredményben a török eredetű magyar *bors* szóból fejlődtek. Vannak, illetve voltak *Borsa* nevű patakok is. Pl. A Csallóközben volt egy *Borsatw* halászhely (ORT-

VAY, Vízrajz I, 148), amely Borsa torkolatot jelent, tehát egy *Borsa* patakot tételez fel. Hasonló nevűek a *Borsava*, *Bósva* (<*Bursva*) patakok is (ORTVAY, Vízrajz I, 148—9). Eredetük ismeretlen. Vö. ŠMILAUER, Vodopis 441. — A román név a magyarból való.

245. **Lónai patak** ~ *Pârâul Lunei* (1306: *Louna* Szolnok-Doboka mon. IV, 288. 1369: Fluv. *Lona* ib. 302.)

< szláv **Lovьna*, vagy **Lovina*, a *loviti* ‚halászni‘ igéből. A *Lovьna* > ó-magyar *Louna* > mai magyar *Lóna* szabályos fejlődés. A szláv *Lovina* > magyar *Louna* megfelelésre vö. *malina* > magyar *málna*, *lavica* > ó magyar *lauca* > *louca* > *lóca* stb. alakokat (HORGER: Nyr. 39:291). A román alak a magyarból van átvéve, mert közvetlenül a szlávból való átvétel esetén **Lomna* alakot kellene várnunk (vö. szláv *Slivnik* > román *Slimnic* patak Râmnicul-Sărat megyében, stb.). Vö. *Aranyos-Lóna*, *Szász Lóna*, illetve *Lónya* víz- és helységneveket Torda, Kolozs, illetve Bereg, Nógrád megyékben és Horvátországban. A *Lónya* alak egy szláv **Lovynja* átvétele.

246. **Lozsárdi patak** ~ *Valea Lojardului*. A mai név *Lozsárd* község nevéből való, amelyre 1279-től van adatunk (*Lusad*, HO. VI, 240, vö. Szolnok-Doboka mon. V, 82).

A név különben bizonytalan eredetű, legvalószínűbb, hogy a szláv *luža* ‚mocsár‘ szóból alakult névnek magyar *-d* helynévképzős származéka. Vö. még *Lozsád* ~ *Jeledinți* helységet Hunyad megyében. — A patak régi neve azonban *Orbó* (1270: *Orbo* ORTVAY, Vízrajz II, 78). Ez egy szláv *Vьrbovo* névnek (< szláv *vьrba* ‚fűz‘ szabályos magyar fejleménye. Vö. *Orbó* 615).

247. **Kecsed** **patak** ~ *V. Chicedului*. A mai név *Kecsed* ~ *Chiced* helység nevéből származik. Erre adataink 1279-től kezdődnek (*Kecseth* Szolnok-Doboka mon. IV, 232). A helység egyébként egy *Keched* nevű szolnoki vár jobbágytól kapta nevét (Szolnok-Doboka mon. IV, 232). A személynév előfordul a Dunántúl is (1211: *Keched* W. I, 122) és valószínűleg magyar eredetű. Mindenesetre bizonyos, hogy sem szláv, sem német, sem román nem lehet.

A patakot régen *Ménes*-nek, *Ménes-patakának* hívták (1445/1468: Szolnok-Doboka mon. IV, 250). Ez pedig a vizek nevében gyakori magyar *ménes* szóból származik. Vö. *Ménes* Nógrád megyében (ORTVAY, Vízrajz I, 520), *Ménes* 822. és 922. szám alatt. L. még *Kabalapatak* ~ román Iapa Máramaros m., *Kabala* víz Zala m. (1208: aqua *Kobula* SZENTPÉTERY Reg. 76.), *Kobila* patak Zágráb mellett (DICKENMANN: AECO. VII, 210), stb. Az utóbbi nevek a magyar *kabala* ‚stute‘ szóból valók, ez pedig szláv eredetű (< *kobyła*).

25. Az Egyesült Szamos jobboldali vizei.

251. **Borszó** ~ *Bârsău* (1231/1397: rivulus *Berekzow* W. XI, 232).

< magyar *berek* + *aszó* ‚szárazvölgy‘. Az *aszó* összetételekre vonatkozólag l. KNEZSA: AECO. II, 163—4. A román név a magyarból származik. Vö. még *Berekszó* ~ *Bârsău* helységet, Hunyad m. (1440: *Berekzow* CSÁNKI V, 75) és a 825 alatti pataknevet.

252. **Lápos** ~ *Lăpuș* (1231/1397: fluv. *Lapus* W. XI, 232; további adatokat l. ORTVAY, *Vízrajz* I, 461).

< magyar *lápos*, a *láp* ‚mocsár‘ származéka. Vö. még *Lapusfew* = Lápos-fő Bácsbodrog megyében. ORTVAY, *Vízrajz* I, 461.

252.1. **Szőcs** ~ *Suciul* (1325: rivulus *Zuch* BO. I, 50; mellette *Szőcs-tő*, ma Domokos; 1325: *Zuchtu* BO. I, 50; vö. Szolnok-Doboka mon. VI, 488).

Nyilvánvalóan a magyar *szűcs* ~ *szőcs* szóból való, bár a névadás módja és oka nem világos. A román név a magyarból származik.

252.2. **Debrek** ~ *Valea Dobricului*. — A mellette levő helységet 1456 óta ismerjük (possessio *Dobrok* Szolnok-Doboka mon. II, 536), a pataknévre azonban nincs adatunk. Mégis valószínű, hogy a pataknev az eredeti.

< szláv *Dobrik*, a *dobr* ъ ‚jó‘ származéka. A *dobr* ъ szóból alakult szláv vízneveket l. MIKLOSICH, PON. 236; DICKENMANN: AECO. V, 101. Bár a *Dobr*-ik alakot nem tudjuk kimutatni, ez könnyen feltételezhető, mert ilyen képzés más neveknél gyakori; vö. *Černik*, *Bystrik*, *Dolžik* stb. MAŠTAKOV, Dnjeper, Index. A román név származhatik közvetlenül a szlávból is, de nem okvetlenül, mert lehet az ó-magyar **Dobrik* átvétele is. Vö. *Dobra* 624.2, 627.

252.3. **Kapnik** ~ *Copalnic* (1566: *Kápolnik* Szolnok-Doboka mon. IV, 220. A mellette levő *Kápolnok-Monostorra* vonatkozólag l. 1405: *Also-Kapolnok* u. o.).

< szláv *Kopalnik*, a *kopati* ‚ásni‘ igéből. Jelentése tehát ugyanaz, mint a magyar *Ásvány*, *Ásovány* neveknek.

252.4. **Kékes** ~ *Chitiu* (1231/1397: *Keykuspotoka* W. XI. 233).

< magyar *kékes*. A név elterjedésére vö. OklSz. — A román név a magyar *kék* átvétele egy eredetibb **Chichiu* alakból disszimilációval keletkezett.

252.5. **Zazar** ~ *Săsăr* (1231/1397: fluv. *Zozor* W. XI, 232).

Eredete ismeretlen. Mindenesetre bizonyos, hogy sem magyar, sem német, sem pedig román nem lehet. Míg a név eredetét nem ismerjük, nem dönthetjük el, melyik nép közvetítette a másiknak,

bár abból, hogy e vidéken a románság úgyszólván az összes helységneveket is a magyarból vette át, valószínű, hogy ebben az esetben is a román név való a magyarból és nem megfordítva.

253. **Miszt** ~ *Nistru* (1231/1397: rivulus *Mysuch* W. XI, 232). Az 1231-es adat olvasása nyilván *Mysuth* = *Miszut*. Eredete ismeretlen. A román név TAMÁS LAJOS szíves közlése szerint **Mnístru* alakon keresztül fejlődött. A román név közvetlen forrása ismeretlen. Eredhet a magyarból is.

254. **Túr** ~ *Tur* (1216: *Tur*, *Thur* ORTVAY *Vízrajz* II, 287; vö. még ennek mellékvizét; 1319: fluv. *Thuruch* Zichy Okm. I, 164).

< szláv *Turjъ*, *Tur*, a *turъ* 'östulok' szóból. Vö. *Tur*, *Turē* stb. helyneveket MIKLOSICH PON. — A név szláv eredetét az egyik mellékvizének *Turóc* neve is mutatja, amely szláv kicsinyítőképzős származék a *Tur* névből ('kis Tur'). Vö. *Tur* 614.5.

254.1. **Lekence** ~ *Lechincioara* (1319: *Lechenchefeu* = *Lekence-fő* Zichy Okmt. I, 164; Vö. még SZABÓ, Ugocsa megye 283).

< szláv *Лѣкъница*. L. *Lekence* 222.3 és 612.

254.2. **Tálna** ~ *Talna* (1493: *Tholna* MAKSAY, Szatmár megye a középkorban. Bp. 227).

Valószínűleg a szlávból származik, bár biztos forrását megállapítani nem lehet. Vö. orosz *Talj*, *Taljka*, *Talica*, *Talinka* neveket, MAŠTAKOV, Dnjepr Index.

26. Az Egyesült Szamos baloldali vizei.

261. **Deberke** ~ *Deberche* (1487: *Deberke* Szolnok-Doboka mon. III, 5).

< szláv *Děbrьka*, a *děbrь* 'völgy, szakadék' származéka Vö. *Debrő*, *Debrőd*, *Debercsény* helyneveket. A szó helynévi származékait a szlávban I. MIKLOSCH, PON. 241. és az orosz *Deberka* folyónevet, MASTAKOV, Dnjepr 177, 190. — A román név világosan a magyarból van átvéve.

262. **Hagymás** ~ *Haşmaş*. A mellette levő *Hagymás* helység első előfordulása: 1325: *Hagmas* BO. I, 50.

< magyar *Hagymás*, a *hagyma* származéka. A gyakori magyar hely- és víznévre vö. ORTVAY, *Vízrajz* I, 352, OklSz. és LIPSZKY Rep. A román név a magyarnak pontos mása. A magyar *gy* helyén álló román *-ş-* gyakori; vö. *Nagylak* ~ román *Noşlac* (Alsó-Fehér m.); *Nyárágytő* ~ *Nirăşteu*, *Nagyfalu* ~ *Nuşfalău* (Beszterce-Naszód m), stb. Vö. TAMÁS: MNy. XXXIII, 256.

263. **Almás** ~ *Almaşu* (XII. szd. vége: fluv. *Almas* Anon. 26—7, 1341: fluv. *Almas* AO. IV, 146).

< magyar *Almás*, az *alma* származéka. A rendkívül gyakori

Almás víz-, hely- és hegynevekre vonatkozólag vö. ORTVAY, Vízr. I, 79—80, OklSz., LIPSZKY, Rep. L. még *Almás* 315.

264. **Egregy** ~ *Agriş* (*Agriju*). (A pataknevre középkori adatunk nincs. Első előfordulása 1681-ből való: Szilágy vm. monografiája IV, 301. A mellette levő *Egregy* helységek azonban már 1440-ben feltűnnek: *Egregh*, Szilágy vm. mon. III, 334).

< magyar *egregy*, az *égerfa* származéka. Vö. a nagyszámú *Egregy* víz- és helynevet ORTVAY, Vízr. I, 287. OklSz., LIPSZKY, Rep. — A magyar *gy* > román *ş-re* l. *Hagymás* ~ *Haşmaş* 262, a *gy* > román *j-re* pedig *Nyárad* ~ *Niraju* 622. L. még *Ezeres*. 815.

265. **Szilágy** ~ *Sălagiu* (1246: aqua *Scylag* HO. I, 24; ORTVAY, Vízr. II, 204).

< magyar *Szilágy*, a *szil* származéka. A név gyakoriságára vö. OklSz., LIPSZKY, Rep.

266. **Kraszna** ~ *Crasna* (1257/1466: *Crazna*, HO. VI, 90).

< szláv *krasna* ‚szép‘ vagy ‚vörös‘. A névre vö. MIKLOSICH, PON. 269. — A román név formailag lehetne ugyan közvetlen átvétel is a szlávból (l. pl. a *Crasna* nevű víz- és helyneveket a romániai Fălcui, Vaslui, Gorj, Prahova, Neamţu, Buzău megyékben, Marele Dicţionar), e vidék román névanyagának úgyszólván kizárólagosan magyar eredete alapján azonban bizonyos, hogy ez a név is a magyarból van átvéve.

266.1. **Zilah** patak ~ *Zălău* (Első adat a városra, mely a patak mellett fekszik: XII. szd. vége: *Ziloc* Anon. 22.; a későbbi adatokat l. Szilágy vm. mon. II, 449).

Eredete ismeretlen. A román név a magyarból való.

266.2. **Homoród**. ~ *Homorod* (1406: *Homorod* MAKSAY, Szatmár megye a középkorban 237).

< magyar *homoró* ~ *homorú+d* magyar helynévképző. Hasonló vízneveket l. OklSz. 388, ORTVAY, Vízrajz I, 386, 379. L. alább a *Homoród* neveket 714, 724. sz. alatt is.

3. A Sebes-Körös vizei.

3. **Körös** ~ *Criş* (Jordanes: *Grisia*. Anon. Ravenn: *Gresia*, Konstantinos Porph.: Κρίσος; 1075/1226: *Crys*, XII. szd. vége: *Crisius* Anon. 11. 28. §. stb.; vö. MELICH, HonfMg. 52; DRĂGANU, României 313).

A név tehát egy régi, talán még rómaiak előtti *Krisus* fejleménye. Ami a magyar név közvetlen átatódját illeti, biztos hangtani kritériumok híján nem tudjuk megállapítani, csak valószínű, hogy az átatódó nép a szláv volt. A román névről az a vélemény,

hogy ennek az egy névnek talán mégis a római kor óta megszokott hagyománya volna a románban (DRĂGANU, Români 314). Feltesszük ugyanis, hogy a név a római korban * *Crisius* alakú volt és ennek a románban már szabályosan a mai *Criș* felelne meg. Csakhogy a magyar-kor előtti időből ilyen alakban nem található, a *Crisius* alak csupán a magyarországi latinságban fordul elő, ez pedig nem más, mint a magyar név latinositása.—Az a tény különben, hogy a három Körös folyót (*Sebes-Körös*, *Fekete-Körös*, *Fehér-Körös*) a románok is közös néven nevezik (*Crișul repede*, *Crișul-negru*, *Crișul-alb*) világosan mutatja, hogy a románok nem lehetnek e három folyó névadói. Ez a három folyó ugyanis egymástól légvonalban is messze fekvő területeken ered és csak az Alföldön egyesül. E három folyót egy névvel és megkülönböztető jelzőkkel (sebes, fekete, fehér) csakis a folyók összefolyásának területén nevezhették el és e három folyó azonos nevét csak olyan nép terjeszthette el, amely az Alföldön a folyók forrásvidéke felé terjeszkedett. Mivel pedig a románság terjeszkedési iránya épen fordítottja volt ennek, azaz a folyók forrásvidékétől lefelé haladt, e folyóknak közös néven való elnevezése nem származhatik tőle. KNIEZSA: AECO. IV, 365).

31. **Berettyó** ~ *Bereteu* (1255: *Berykiou* ORTVAY, Vízrajz I, 127; vö. 1213: *Beruchy* VárReg. 166).

< magyar *Berek-jó* (*berek+jó* ‚folyó‘). A román név újabbkori átvétel a magyarból. (Az összetételre 1. a 121, 122, 222. és 39. neveket).

311. **Hosszaszó** ~ *Husășău* (1359: *Hwzioazoupathaka* Károlyi Okl. I, 240).

< magyar *hosszú+aszó* ‚szárazvölgy‘. A névre vonatkozólag 1. KNIEZSA: AECO II, 163. Az összetételre 1. a *Berekaszó* 252. és 825. alatt mondottakat.

312. **Ér** ~ *Eriu* (1274: *Her* ORTVAY, Vízrajz I, 371; 1320: *Eer* fluv. AO. I, 566).

< magyar *ér* ‚patak‘ Vö. ŠMILAUER, Vodopis 456. és OklSz.

313. **Bisztra** ~ *Bistra* (1397: fluv. *Bezerche*, 1452: *Beztherche* JAKÓ, Bihar m. 279).

< szláv *bystra* ‚sebes‘. A régi magyar név egy szláv *bystrica* átvétele. A román név származhatik a szlávból, de lehet az újabb magyar név átvétele is. Vö. még *Bisztra* 624.3. és 813.

314. **Gyepes** ~ *Giepeș* (régi adataink hiányzanak.).

< magyar *gyepes*, a *gyep* ‚Gras‘ vagy pedig *gyepüs*, a *gyepü* származéka. Vö. a *Gyepes* víz- és helyneveket OklSz., LIPSZKY, Rep. és alább 43. alatt.

315. **Almás** ~ *Almaş* (a patakra régi adataink nincsenek. A mellette fekvő *Almás* helységet 1291. óta említik: JAKÓ, Bihar m. 194).

< magyar *almás*. Vö. *Almás* 263.

316. **Kösmő** ~ (román neve ismeretlen). (Régi adataink nincsenek. Az *ÉR* (312) vízrendszerében Piskolt mellett is tudunk egy *Kösmőd* patakról: 1369: fluv. *Kusmewd* JAKÓ, Bihar m. 32.), a Székelyföldön pedig van egy *Küsmöd* helység és patak: LIPSZKY. Rep.).

Eredete ismeretlen.

32. **Kalota** ~ *Călăta* (1408: *Kalata*vize CSÁNKI V, 383; 1439: *Kalata*pataka CSÁNKI V, 362).

Eredete bizonytalan. Valószínű ugyan, hogy szláv eredetű (vö. az orosz *Kalita*, valamint *Kolotova*, *Kolotovec* stb. vízneveket MAŠTAKOV, Dnjepr 113), a név etymológiáját azonban nem ismerjük. A *Kalota* név különben Biharban is előfordul: *Kalota* (1552: JAKÓ, Bihar m. 267).

33. **Sebes** ~ *Sebeş* (Régi adataink a patakra nincsenek. A mellette levő *Sebesvár* forrásainkban 1319-ben bukkant fel: *Sebuswar* CSÁNKI, V, 299).

< magyar *sebes*. Mint pataknév rendkívül gyakori. Vö. alább a *Sebes* nevű vizeket 624, 725. és 812. szám alatt is.

331. **Meregyő** ~ *Miregeu* (1408: *Mereghyo* CSÁNKI, V, 383).

Kétségtelenül magyar eredetű név. Második tagja a feljebb Sajónál (122, 222.) és Berettyónál (31.) tárgyalt *jó* 'folyó', első tagja azonban vitás: lehet *méreg* (bár ilyen folyóneveket a magyarban kimutatni nem lehet, vö. MNy. XXI, 202) és lehet *meleg*, amely a magyarban szórványosan előforduló *l > r* fejlődéssel (KNEZSA: MNy. XXXVI, 108) változott *Mereg* alakúvá (MELICH: MNy. XXI, 53). A kérdés régibb adatok felbukkanása nélkül nem dönthető el. A román nevet a magyarból magyarázza DRĂGANU (Români 391.) is. A magyarból származik a Sebes patak másik mellékveze, a *Székelyjő* ~ *Săcuieu* is (1408: *Székelyjő* CSÁNKI, V, 393).

34. **Dragan** ~ *Drăgan*. (Régi adatok hiányzanak).

Nyilván a szláv eredetű *Dragan* személynévből alakult. A személynév a románoknál is gyakori. A puszta személynévvel való elnevezés ugyan sem a szlávban, sem a románban nem szokásos, fel lehet azonban tenni, hogy ez az alak újabb ellypsis egy **Valea Drăganului* = *Dragan pataka* alakból. Föld határában (Kolozs m.) is említenek hasonló nevű patakot: 1451: *Dragnapatak* CSÁNKI, V, 353.

35. **Jád** ~ *Valea Iadului* (Régi adataink nincsenek).

Eredete bizonytalan. DRĂGANU (Români 462) ASBÓTH és KISCH GUSZTÁV után a szláv eredetű román *iad* ‚pokol‘ szóból származtatja, a beszterce-naszódi *Jád* falu és a somogyi *Jád* falu nevét. Ez a magyarázat azonban számos nehézségbe ütközik. Egyrészt Somogyban a legcsekélyebb nyomát sem lehet a román lakoságnak kimutatni, másrészt Beszterce vidékén is ez volna az egyetlen román eredetű helynév a XIV. század elejéről való (első adat 1311-ből való: *Jaad* DRĂGANU 16.), holott a többi mind magyarból, illetve a szlávból van átvéve.

Valószínűbb, hogy ez a név a magyar *jó* ‚gut származéka és egy régi **javad* összevonásából keletkezett (pl. *Tavarnok* > *Tárnok*, *kovács* > népnyelvi *kács* stb., vö. KNEZSA: AECO. II, 164).

36. **Medes** ~ *Medeș* (1236: *Medust* JAKÓ, Bihar megye 266).

< magyar *medes*, a *meddő* származéka. PAIS: MNy. XXV, 348. Vö. 1157/1230: fluv. *Medus* = ma *Medves*, Vas m.; *Medeshegy* Pórszombat mellett, Zala n.; (MOÓR, Westungarn in Mittelalter, Szeged, 1936, 89); *Medes* falu Zala m.; *Medesér* patak Udvarhely m. (PAIS: MNy. XXV, 348).

37. **Kigyik** ~ *Chigic* (1236: torrentem *Kuegeg* KUBINYI, Mon. hung. hist. I, 13; 1256: *Kegek* W. VII, 474).

Eredete ismeretlen. Sem román, sem szláv eredetű nem lehet. Az első adat alapján lehetne ugyan *Kű-egyeg*-nek olvasni és a magyarból magyarázni (*kű+egyek*: a ‚víz jelentésű régi magyar *igy* ~ *ügy* *k* kicsinyítőképzős származéka), azonban erre nincs elég támpontunk.

38. **Tasád** ~ *Taşad* (1508: *Thasadfew* JAKÓ, Bihar m. 363).

Eredete ismeretlen. A románból nem magyarázható.

39. **Pece patak** Nagyvárad mellett.

Eredeti régi neve *Hév-jó* ‚meleg folyó‘, vö. 1288: fluv. *Heuyo* ORTVAY, Vízrajz I, 373; 1341: fluv. *Hoyov* AO. IV, 91. stb. Nevét a mai *Hájó* ~ *Hăieu* helység örzi (1249: *Hewyo* stb. JAKÓ, Bihar m. 255). Vö. *Héjő* patak Borsod m. (XII. szd. vége: *Heyou* Anon. 31). Az összetétel másodig tagjára vonatkozólag l. 121, 122, 31, alatt is. — A *Pece* név valószínűleg a magyar *pece*, *pöce* ‚szennygödör‘ mása, kora azonban ismeretlen.

4. A Fekete-Körös vizei.

41. **Belényes** ~ *Beiuș*. (A víznévre régi adatunk nincs. A torkolatánál fekvő *Belényes* ~ *Beiuș* helység azonban már 1291-ben előfordul: *Benenus*, 1422: *Belynes* JAKÓ, Bihar m. 208).

< magyar *Belényes* ~ *Bövényes*, a *bövény* származéka. A román alak az ó-magyar *Belényiūs* alakból fejlődött az *l'* és *ń* hang ismeretes vokalizációjával > **Beieiuş* > *Beiuş*. Vö. 1349: fons seu rivulus *Belenus* OklSz.

42. **Hollód** ~ *Holod* (Sok térképen gyakran *Rossia* néven is előfordul a mellette levő *Roşia* nevű falu után. A patakra régi adat nincs. A *Rosia* helység 1445-ben bukkan fel először: JAKÓ, Bihar megye 333).

< magyar *hollód*, a *holló* származéka. Vö. a *Hollád*, *Hollós* hn-eket LIPSKY, Rep.

43. **Gyepes** ~ *Gepiş* (1341: fluv. *Gepus* JAKÓ, Bihar m. 249).

< magyar *gyepes* (vö. a *Gyepes* 314. alatt mondottakat is).

44. **Fenes** ~ *Finiş* (A patakra régi adataink nincsenek. A mellette fekvő falut, illetve várat emlékeink 1291. óta emlegetik: 1291: *Fenes* JAKÓ, Bihar m. 241).

< magyar *fenes*, a *fen* ‚fenőkő‘ szóból. Vö. *Fenes* 223.

45. **Szartos** ~ *Sartoş* (Régi adataink nincsenek rá).

Eredete nem világos. Hasonló nevű patakok máshol is találhatóak: *Szartós*, Abaúj m. (1255: fluv. *Scortas* W. XI, 411; 1270-1369: *Sartostou* HO. VI, 172); *Szartos* eltűnt patak Békés megyében, Békéscsaba közelében (1394: *Zortuser* PESTY, Oklevelek Temes vármegye tört. I, 246; 1446: *Zortuser* HAAN, Békés vm. okl. 54). *Szartos* halászhely Poroszló határában. Heves m. (1427: piscina *Zartos* Károlyi Okl. I, 105). Lehetséges, hogy e nevek a régi magyar *szirtos*, ma *szurtos* szóval függnek össze, bár az egyeztetés nem kifogástalan. A *Szirtos* mint víznév egy tó nevében Szegedtől északra is megvan: IRMÉDY MOLNÁR LÁSZLÓ: Föld és Ember. IX, 143. A román név kétségtelenül a magyarból való.

46. **Töz** ~ *Teuz* (1344: inter fluvios *Twz* et *Feyerkeres* OklSz. 222; 1553: *Thewz-Zellesthye*, a Töz melletti *Szelistye* helység neve MÁRKI, Arad vm. mon. II/1, 247).

Eredete ismeretlen. A román név magyar eredetét mutatja az *eu* kettőshangzó is a magyar *ő*-vel szemben.

5. A Fehér-Körös mellékvizei.

51. **Dézna** ~ *Dezna* (A Fehér-Körös jobboldali mellékvize. — A patakra régi adataink nincsenek, a mellette levő *Dézna* vár azonban 1323. óta fordul elő okleveleinkben: 1323: *Dezne* PESTY, Oklevelek Temes vm. tört. T, 35; 1347: *Desnye* BO. T, 142).

< szláv *Desna* ‚jobboldali‘. Vö. KNIEZSA: MNy. XXXV, 183.

A román név valószínűleg közvetlenül a magyarból való, mert a románság e vidék minden víznevét egyébként a magyarból vette át.

52. **Csiger** ~ *Cigher* (Régi adataink nincsenek rá).

Nyilván a magyarból származik és a török eredetű magyar *csiger* ‚rossz minőségű bor‘ szóból való. Hasonló névadásra vonatkozólag vö. a *Borpatak*, *Borkút*, *Bord* neveket: OklSz.; ORTVAY, *Vízrajz* I, 145; LIPSZKY, Rep.). A román név világosan a magyar átvétele. Emellett szól egyébként a környék helynévanyagának magyar eredetén kívül a *Csiger* patak legnagyobb mellékvizének, az *Almás*-nak a neve is, amely a románban is *Almaș*, tehát a magyarból származik (erre vö. a 263. és 315. számot).

6. A Maros mellékvei.

6. **Maros** ~ *Mureș* ~ szász *Mieresch* (Herodotos: Μάρις, Strabo: Μάρισος; Itin. Rom.: *Marisus*; Jordanes, Anon. Ravenn. *Marisia*; Konst. Porph.: Μορήσις; Anon. 11, 44. §.: *Morisius*, *Morus*, később *Moris*, *Morus*, *Maros*; vö. MELICH, HonfMg. 53—3; DRĂGANU, Români 496).

Ösi, még a rómaiak előtti név. Eredete épúgy ismeretlen, mint a többi erdélyi folyónévnek (*Szamos*, *Körös*, *Temes*, *Olt*, *Ompoly*). Hasonlóképen itt is kérdéses, milyen nép közvetítette a mai alakját. Egy mindenesetre bizonyos, hogy ez a közvetítő nem lehetett a román, mert a római kor óta megszakítatlan hagyomány esetén a névnek a románban *Ma* szókezdetűnek kellene lennie. A román nyelv ugyanis a latin eredetű szavakban — ilyen hangtani helyzetben — az eredeti *a*-t mindig megőrzi, abból sem *o*, sem *u* nem fejlődött. A román *Mureș* tehát semmi esetre sem származhatik közvetlenül a latin *Marisus*-ból. A román *u* azonban *r* előtt visszamehet egy korábbi *o*-ra (**Moreș*), amely az ó-magyarban meg is van ez az ó-magyar *Moris* alak lehet egy idegen *Mariš* (ó-magyar *a* > *o* fejlődéssel!) vagy pedig, egy szláv **Moriš* név átvétele; a román név eredhet ebből a feltételezett szláv alakból is. A román kutatók ma mind a szláv közvetítés hívei (vö. DRĂGANU, Români 498), azonban tekintve e vidéken a magyarból átvett román víz- és helynevek óriási tömegét, a magyarból való átvétel valószínűbbnek látszik. Annál is inkább, mert a román név forrásául szolgáló *Moris* a magyarban valóban megvolt, míg a szlávra nézve ez legfeljebb feltehető, de nem igazolható.

61. Jobboldali mellékvizei:

611. **Lúcpatak** ~ *Pârâul Luț* ~ német *Lutz* (1228/1378: *fluv Lyuch*, W. I, 48).

Eredete ismeretlen. A magyar *lucfenyő*ből nem származhatik, mert a szó eredetileg *lúcs*-nak hangzott, a mai *lúc* alakot helytelen olvasás alapján a nyelvújítók elevenítették fel. KISCH GUSZTÁV (Siebenbürgen 229.) a németből magyarázza (ófr. *luz* ‚kevés‘), ilyen névre azonban analógiánk nincs. A név ó-magyar alakja (olv. *Li-uc*, vagy *Liuc*) sem támogatja ezt az ötletet. A román név a magyarból való.

612. **Komlód** ~ *Valea Comlodului*.

Régi neve *Lekence* volt (1263: *Lekencze*-thw CSÁNKI, V. 718), amely a mai *Maroslekenca* ~ *Lechința* nevében maradt meg. Ez a név a magyarban szláv eredetű, de a románban a magyarból van átvéve (vö. *Lekence* ~ *Lechința* 222.3. és 254.1). A mai név a magyar *komló* név származéka (erre vö. az OklSz. *komló* címszavát), a román név pedig az új magyar név egyszerű átvétele. Mivel a *komló* szó az ó-magyarban *kumlou*-nak hangzott, a név a románba nem az ó-magyarból, hanem legfeljebb a magyar nyelv középső korszakából az *u* > *o* fejlődés lezárása után (a XIV. század közepe táján) kerülhetett át.

613. **Ludas** ~ *Valea Ludoșului* (A patakra régi adatunk nincs. A mellette levő *Ludas* ~ *Ludoș* helységekre vonatkozólag I. 1377: *possessio Ludas* stb. CSÁNKI, Y, 719).

< magyar *Ludas*, a *lúd* származéka. Víz- és helynévi elterjedtségére vonatkozólag I. ORTVAY, *Vízrajz* I, 484—4; OklSz., LIPSZKY, Rep. Vö. még KISCH, Siebenbürgen, 211.

614. **Aranyos** ~ *Arieș* (1075/1226: *Aranas* MonStrig. I, 59. stb., vö. ORTVAY, *Vízrajz* I, 90).

< magyar *Aranyos*, az *arany* származéka (KISCH, Siebenbürgen 51). A rendkívül gyakori víznévre vö. ORTVAY, *Vízrajz* I, 90—92. A román név az *ń* ismeretes vokalizációja következtében **Arăieș* alakon vált *Arieș* alakúvá. L. még magyar *Aranyos* ~ román *Arieș* patakot Szatmár megyében, a Lápos jobboldali mellékvizét; *Aranyos* ~ *Arănieș* helységet Hunyad megyében (Hunyadban az *ń* általában megmaradt vö. *Hunyad vár* ~ *Hunedoara*; ezzel szemben a kolozs megyei *Bánffy-Hunyad* ~ *Huedin!*) stb.

614.1. **Abrud** ~ *Abrud* (Mint pataknevre régi adatunk nincs. A mellette levő *Abrudbánya* helységet azonban 1271. óta ismerjük: terra *Obruth* ZW. I, 111. stb. vö. MELICH, *HonfMg*. 282).

Eredete bizonytalan. MELICH (*HonfMg*. 285) szerint e név egy

feltehető dák **obrud* ‚arany‘ szóból alkult. Mivel a nevet csak a XIII. század második fele óta ismerjük, e magyarázat igen kétséges. A román név a magyar név újabb alakjából való. Az ó-magyarból való átvétel esetén nem szókezdő *A*-t hanem *O*-t várnánk. Egy dák **Obrud*, esetleg **Abrud* átvétele esetén pedig **Ourud*, vagy **Aurud* volna a mai román alakja (vö. *fabrum* > *făur*, *februarius* > *făurar* l. DRĂGANU, Români 487). A *-br-* hangkapcsolat tehát világosan mutatja, hogy a név a románban újabb átvétel a magyarból.

614.2. **Torockó** ~ *Trăscău* (1299/XIV. szd.: fluv. *Turuzco* Teleki Okl. I, 17; A mellette fekvő várra és városra l. CSÁNKI V, 673).

< szláv **Trěskava*, a *trěskati* ‚zúgni, harsogni, pattogni‘ igéből; vö. szerb *Trěscavica* Dečanski Hrisovuli 40; bolgár *Trěska* patak Macedóniában KĀNČOV, Orohidrografija na Makedonija 73, 39—40 stb.; lengyel *Truskawa*, *Truskaviec* patakok (KNIEZSA: AECO. IV, 320). — A román név hangalakja világosan mutatja, hogy a magyarból van átvéve (közvetlen szláv átvétel esetén **Treascava*-nak kellene lennie!).

614.3. **Jára** ~ *Pârâul Iara* (A patakra régi adataink nincsenek. A mellette levő helységet 1332—7 óta ismerjük: *Jara* CSÁNKI V, 712).

Eredete bizonytalan. Legvalószínűbb, hogy a szláv *jar*, *jara*, *jaro* ‚vad, kegyetlen‘ szóból való. Amennyiben a helységnév az elsődleges, származhatik a szláv *Jaroslav*, *Jaromir* stb. neveknek egy *Jara* becező alakjából is (Ebből származtatja DRĂGANU, Români 473. is). Hasonló nevű a *Jára* ~ *Iara* helység, Maros-Torda m. és a már eltűnt *Jára* helység Csanádmegyében (1232: terra *Jara* W. VI, 504; vö. CSÁNKI I, 698). — A román név magyar eredetét bizonyítja, hogy mellékvizét *Pârâul Almaş*-nak nevezik (1459: *Almasever* CSÁNKI V, 712).

614.4. **Hesdát** ~ *Valea Heşdatelor* (1480: vallis *Hosdadthoroka* CSÁNKI V, 725; a mellette levő *Peterd* helységet 1278-ban terra *Hasadad*, 1298-ban terra *Peturd Hasadata* néven hívják: CSÁNKI V, 725).

< magyar *Hasadát*, azaz ‚hasadék‘. A Tordai hasadéktól nyerte nevét. A magyar név fejlődésére (*Hasadát* > *Hasdát* > *Hesdát*) vö. HORGER: MNy. XXXV, 181. A román név az újabb magyar alak átvétele.

614.5. **Túr** ~ *Tur* (A patakra régi adatok nincsenek. A mellette fekvő *Túr* ~ *Tur* helységre vonatkozólag l. 1279-től *Tuur*, *Twr* stb. alakban CSÁNKI V, 742).

Lehet szláv eredetű és a *turь* ‚Aueroch‘ származéka: *Turjь* > *Turь*. Vö. *Túr* 254. Az a vélemény, hogy a *Túr* dák eredetű név és *Torda* ~ *Turda* város nevében is megvan (**Turidava* > *Turda* PUȘCARIU: Dacoromania IV, 1353) nem egyéb teljesen önkényes feltevésnél, mert sem a *Tur* dák eredetét, sem pedig azt, hogy Tordát valamikor **Turidava*-nak nevezték volna, a legcsekélyebb adattal bizonyítani nem lehet. Hiszen tudjuk, hogy Torda város helyén nem valami **Turidava*, hanem *Potaissa* állt. Tárgyilag több a valószínűsége annak a magyarázatnak, amely a nevet egy (rotacizáló) bolgár-török **tur* ‚só‘ (a többi török nyelven *tuz*) szóból származtatja (ORBÁN B., Torda város és környéke 1889, 88), mert ez a vidék tele van sóval és e patak mellékvizei között *Sóspatak*-ot is emlegetnek (1366: CSÁNKI V, 689). Addig azonban, míg a bolgártörököknek e vidéken más kétségtelen nyomait is fel nem fedezük, a magyarázatot sem tekinthetjük elfogadhatónak.

615. **Orbó** ~ *Gârbova* (1282: rivulus *Vrbo* HO. VIII. 224).

< szláv **Vьrbovo*, vagy **Vьrbova*, a *vьrba* ‚fűz‘ származéka. A magyar név fejlődésére l. *Orbó* 246; *Szászorbó* ~ *Gârbova* ~ *Urwegen* Szeben m. (SCHEINER: Balkan-Archiv III, 150). — A román név a szláv *Vьrbovo* közvetlen átvétele. A megfelelésre vö. német *Weidenbach* (régibb *Widenbach*) > román *Ghimrav* (Brassó m.); német *Birnbaum* > román *Ghirbom* (SCHEINER: Balkan-Archiv II, 24). A *Vьrbovo* > román *Gârbova* fejlődést elősegíthették a *Gârbova*, illetve *Gârbov* helynevek is (*Gorbó* ~ *Gârbova* Szolnok-Doboka és Kolozs m.), amelyek egy szláv **gьrbovo* alakból származnak. A magyar névre l. a 246. alatti *Orbót* is.

616. **Gyógy** ~ *Gioagiu* (A patakra régi adatunk nincs. A mellette levő *Gyógy* falu 1264-ben bukkan fel: *Gyogy* HO, VI, 123; vö. ICZKOVICS, Az erdélyi Fehér megye a középkorban. Bp. 1939, 55). L. alább *Gyógy* 618.

< magyar *gyiogy*, az ó-magyar *gyiô*, ma *dió* származéka. Vö. GYÖRKE: MNy. XXXVI, 34.

617. **Ompoly** ~ *Ompoi*, *Ampoi* (1299/1369: fluv. *Ompey*, *Ompay* ZW. I, 213—4; 1271: *Onpoy* ZW. I, 111; vö. MELICH, Honf. Mg. 275).

A római kori *Ampeius* fejleménye (vö. *Ordo Ampeie [nsium]* MELICH, HonfMg. 274). A román kontinuitás híveinek szemében ennek a folyónak román neve a római kor óta megszakítatlan hagyományról tanuskodnék. Bár a latin *amp-* szókezdetnek a románban *âmp-* szókezdet felel meg és nem *omp-*, vagy *amp-*, néhány arumun adat alapján (*antru* ‚intru‘, *amplu* ‚umplu‘ stb.), mégis felteszik, hogy ilyen megfelelés az északi románban is meglehetően.

Másrészt felhozzák az Ompoly forrásvidékén levő *Trâmpoie* helység nevét, amely egy *intru Ampoie* kapcsolatból fejlődött, hogy a román névnek van *Împai* (az *â* hangot szó elején *î*-vel is jelölik) alakja is. Ez utóbbi adat azonban mit sem bizonyít, mert itt az *â* egy [*intr*]-*u-A[mpoie]* kapcsolatból keletkezett. De még a szókezdő *â*- sem bizonyítana semmit a római hagyomány folytonossága mellett, hiszen az *â*-t magyar eredetű szavakban is megtaláljuk, pl. *gând* < magyar *gond*; *dâmb* < magyar *domb* stb. Sokkal fontosabb a román név *-oi* szóvége. Ez ugyanis a latin *Ampei[um]* *-ei*-ével szemben világosan mutatja a magyar közvetítést, mert a latin *-ei*-ből a románban nem lett soha és nem is lehetett *-oi*. Ezzel szemben a magyarban ez a magánhangzó-illeszkedés következtében szabályos fejlődés: pl. szláv *olěj* > *olaj* > *olaj*, *polej* > magyar *polaj* > *paláj* ‚kiöntéses hely‘; szláv *Мотěj* magyar *Montaj* hn. ugyanígy *Ompej* (vö. az 1299-es adatot) > magyar *Ompoj*, később *Ompaj* ~ *Ompaly* is.

De az *Ampoi* alak *a*-jában valami megőrzött román ősiségét keresni is súlyos hiba. Ez ugyanis nem egyéb, mint egy német *Ampoi* alak átvétele. Az erdélyi német nyelvjárásokban ugyanis a középfelnémet *u*-nak ma *a* felel meg: *Hundertbücheln*, kiejtése *Handerbacheln* KISCH, Siebenbürgen 30; 1309: villa *Vmberti*, (ZW. I, 242), ma *Hammersdorf*, kiejtve *Hameschtref*; *Buchholz* > ma *Bachelz* stb. Ugyanezt látjuk magyar eredetű szász nevekben is: *Omlás* (1309: *Humles*) > szász *Hamlesch* SCHEINER: Balkan-Archiv II, 61; *Homoród* (vö. 1139: *humrou* OklSz.) > szász *Hamruden* SCHEINER i. h. 63; Szász-Magyarós (vö. 1055: *munorau* ÓMO. 22) > szász *Maniersch* stb. A szászban az *u* *a*-vá *o*-n keresztül fejlődött a XV. század folyamán. Pl. 1309: villa *Vmberti* ~ 1468: *Homorsdorf*; 1506: *Hammersdorff*, ma *Hammersdorf* SCHEINER: Balkan-Archiv II, 62. Ugyanígy magyar eredetű nevekben is találunk magyar *o* > szász *a* megfeleléseket, pl. magyar *Holdvilág* > szász *Halvelagen*, *Tolmács* > szász *Talmesch* stb. A németben valóban ki is tudjuk mutatni az *Ampoi* alakot (a XVII. század eleji TROESTER, Das Alt und Neu Teutsche Dacia, Nürnberg 1606. térképén stb. vö. DRĂGANU, Români 492), ez pedig egy ó-magyar **Umpoi*, esetleg a XIV. század után átvett *Ompoi* fejleménye. A román *Ampoi* név tehát a németből származik, ez pedig a magyarból való. A név tehát nem szolgálhat bizonyítékul a román kontinuitás elmélete mellett.

618. **Gyógy** ~ *Geoagiu*. (A patakra régi adatunk nincs. A mellete levő falura vonatkozólag l. 1291: villa *Gyog* CSÁNKI V, 53).

< magyar *gyógy*, a *gyió*, mai *dió* származéka. Vö. *Gyógy* 615.

62. Baloldali mellékvizei.

621. **Görgény** ~ *Apa Gurghiului*. Régi adatunk a vízre nincs. A mellette levő várra nézve vö. 1361: castellanus de *Gurgen*, 1391: castrum *Gurgen* stb. CSÁNKI V, 669).

Eredete ismeretlen. Vö. a tolnamegyei *Gerjen* víz- és helynevet (1211: fluv. *Guergen* W. I, 118; CSÁNKI III, 426).

622. **Nyárád** ~ *Niraju* (1264/1421: *Naradtew* Székely Okl. VI, 1; 1420: *Nyaradthew* CSÁNKI V, 888; fluv. *Narad* Székely Okl. I. 188).

< magyar *nyárád*, a *nyárfa* származéka. A névre vö. ORTVAY, *Vízrajz* II, 7.

623. **Küküllő** ~ *Tárnava* ~ szász *Kokel* (Első adatunk a folyóra: 1271: duo fluvii *Kukullu* ORTVAY, *Vízrajz* I, 446; a mellette levő várra: 1202-3: castrum *Cuculiense* ZW. I. 3).

A román név a szláv *Търнава* név átvétele, ez pedig a *търно* ‚kőkeny, tövis‘ származéka. Vö. MELICH, *HonfMg.* 35. és DRĂGANU, *Români* 501. Ennek alapján bizonyos, hogy a magyar név is kökenyes-t jelent. Mivel pedig a magyar kökenyes-nek soha nem volt *Küküllő* alakja, ezt a nevet a magyarból származtatni nem lehet. Minden amelletttől szól tehát, hogy ez a név egy török **kökeliy* átvétele, melyben a *kökel* a ‚kék‘ jelentésű *kök* származéka, a *-liy* pedig melléknévképző. A szász név a magyarból való. Vö. MELICH: *HonfMg.* 35; GYÖRFFY GYÖRGY, *Besenyők és magyarok: Körösi Csoma Archivum* I. kieg. kötet, 499.

623.1. **Székás** ~ *Secaş* (1313: fluv. *Zekes* ZW. I, 307. A mellette levő vidéknek *Székesföld* volt a neve, vö. 1293: predium *Scekes* ZW. I, 264).

< magyar *Székes*, a *szik*, *szék* ‚Natronsalz‘ származéka. A ‚Natronsalz‘ jelentésű *szék* vízneveinkben nagyon gyakori: vö. *Székpaták*, *Székτό*, *Székes* stb. KNIEZSA: *AECO.* II, 146—7; I. még a 624.3 és 914 alatti *Székás* ~ *Secaş* patakot is.

624. **Sebes** ~ *Sebeş* (1402: in fluvio *Sebes* ZW. II. 269. A mellette levő *Szász-Sebes* ~ *Sebeşul săsesc* ~ *Mühlbach* városra vonatkozólag már 1224: terra *Sebes*, 1309: *Scebus*, *Sebes* stb. SCHEINER: *Balkan-Archiv* II, 98).

< magyar *sebes*. Vö. KISCH, *Siebenbürgen* 234; SCHEINER: i. m. 98. A román név a magyarból való. Vö. még *Sebes* 33, 725, és 812 alatt is.

624.1. **Bisztra** ~ *Bistra* (Régi adataink nincsenek).

< szláv *bystra* ‚sebes‘. Vö. még *Bisztra* 313. és 813. alatt is.

624.2. **Dobra** ~ *Dobra*. (Régi adataink hiányzanak).

< szláv *Dobra* ‚jó‘. L. még a 627. alatti *Dobra* patakot is. A névre vö. MIKLOSICH, PON. 239. L. a *Dobra* 628. és *Debrek* 252.2. alatt is.

624.3. **Székás** ~ *Secaş* (A vízre régi adataink nincsenek. A 723.1 alatt idézett predium *Scekes* a két *Székás* patak közti területet jelölte). Vö. meg 914. alatt is.

625. **Sztrigy** ~ *Streiu* ~ német *Strehl*. (1276: *Strig* stb. vö. ORTVAY, Vízrajz II., MELICH, HonfMg. 276.; DRĂGANU, Români 276).

A név eredeti alakja a román (**Strel'*) és a német név (*Strehl*) alapján kétségtelenül **Stril'* ~ **Strel'* volt, amelyből a magyarban a többször igazolható *l' > gy* változással fejlődött a *Sztrigy* (MELICH, HonfMg. 163). A név eredete azonban bizonytalan. MELICH i. m. a rutén *stréliti* ‚löni‘ igének *strél'* ‚lőjj‘ felszólító alakjából magyarázza (vö. rutén *stril-voda* ‚sebes folyású víz‘), azonban ez a magyarázat semmiesetre sem megnyugtató. Egyrészt a nagyobb vizek (a *Strigy* a hunyadi medencének legnagyobb vize) ilyen természetű elnevezéseire példánk nincs, másrészt a rutének hunyadmegyei jelenlétét az egyetlen *Oroszfalu* ~ *Ruş* falu nevén kívül semmi adat nem igazolja (a *Ruszka* hegység és patak a szláv *Rudbska* névből való, ez pedig a *ruda* ‚érc‘ származéka, ami valóban meg is felel a tényeknek). Azonfelül ma már nem kétséges, hogy Hunyadmegyének aránylag nagy szláv lakossága volt a X—XI. században (vö. KNEZSA: AECO. IV. 323), a *Sztrigy* folyónak tehát ennek a régi lakoságnak az ajkán is kellett valami nevének lennie, ezt semmiesetre sem vehették át az őslakók valami kései, XII—XIII. szd.-i jövevényektől.

Minden jel szerint a név egy indogermán **streu* ~ **sreu* ‚folyjni‘ gyökre megy vissza és a *Stryj* (Galicia), *Struma* (Bulgária) stb. nevekkal függ össze, bár a képzése nem világos. A magyar nevet kétségtelenül a szlávok közvetítették, ami pedig a román nevet illeti, származhatik közvetlenül a szlávból is (főleg ha a folyónevet a folyó felső folyásánál vették át), de nincs kizárva a magyar közvetítés lehetősége sem, mert a folyó alsó folyásának helynévanyaga a románban többségében a magyarból való. Hangtani érvet azonban sem az egyikre, sem a másikra felhozni nem lehet.

625.1. **Farkadin** ~ *Valea Farcadin* (1446: *Farkadin* helység; 1479: *Pathakfarkadyn* CSÁNKI V, 88).

< magyar *Farkad*, a *fark* származéka. A *Farkadin* in-je valószínűleg a magyar helyhatározói -n-nek felel meg. (Ilyenek pl. magyar *Varasd* > horvát *Varaždin*, magyar *Pétervárad* > horvát

Petrovaradin stb. vö. SKOK: Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino VII, 8).

626. **Cserna** ~ *Cerna*. (1380: iuxta fluv. *Charnauryz* CSÁNKI V, 77; 1453: *Egred*, CSÁNKI V, 61).

< szláv *Črna* ‚fekete‘; vö. még *Cserna* 715.2, 818, 915 és 97. A patakot a középkorban magyarul *Egred*-nek is hívták, ez a magyar *éger* + *d* magyar helynévképző.

627. **Dobra** ~ *Dobra*. Régi magyar neve *Jó*, vö. 1387: *Jwfiw*, *Jofw*, a mai *Dobra* város, CSÁNKI V, 61. A *Dobra* név a középkorban nem fordul elő.

< szláv *Dobra* ‚jó‘. Vö. előbb *Dobra* 624.2.

7. Az Olt vizei.

7. **Olt** ~ *Olt* ~ *Alt* (Az ókorban: Strabo: Αλουτα; Ptolemaios: Αλουταζ; Tab. Peutling.: *Alutus* stb. Vö. Siebenbürgisch-sächsisches Wb.; MELICH, HonfMg. 263; DRĂGANU, Româniî 537. A magyar oklevelekben az *Alt* alak 1211-től, az *Olt* alak 1233-tól kezdve fordul elő, vö. ORTVAY, Vízrajz; MELICH O. C. 264).

A mai nevek összefüggése az antik nevekkel kétségtelen, az összefüggés mikéntje azonban nem világos. Nem ismerjük ugyanis az *Aluta*—*Alutus* alakban írt név hangjainak kvantitását: *Ālūta*—*Ālūtus*?) és így a mai hangalak alapján nem tudjuk a közvetítő nyelvet megállapítani. Csak a történeti okok teszik valószínűvé, hogy ez a nyelv a hangtani nehézségek ellenére mégis a szláv lehetett. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy ez a nyelv nem a román. Akár *Ālūtus*, akár *Ālūtus* volt is az eredeti alak (a többieket nem is említve), a románban *Olt* alak semmiesetre sem fejlődhetett volna, mert ebben az esetben egy **Alt* vagy **Alut* alaknak kellett volna kifejlődnie. Igaz, hogy a folyóra a legrégebb adatok *Alt* alakúak s a szászban a mai napig ez az alak él, fel lehetne esetleg tenni, hogy ez az *Alt* alak a románban fejlődött és onnan került át az erdélyi százszok nyelvébe. Azonban ez a feltevés súlyos nehézségekbe ütközik. Az *Alt* alak ugyanis a románban teljesen ismeretlen, ott ma is, a multban is csak az *Olt* alak mutatható ki. Ha feltennők, hogy a románban eredetileg *Alt* volt a folyó neve, fel kellene tételezni, hogy a románok, akiknek jelenlétét a folyónál a XIII. század eleje óta (1222: terra Blacorum DocVal. 3; 1224: silva Blacorum ib. 11) mutathatjuk ki, a folyó nevét időközben elfelejtették és csak később vették át a XI. században ide beköltözött népektől. Ezt a feltevést azonban csak akkor lehetne valamiképpen valószínűvé tenni, ha

kimutathatók, hogy a románok a folyó környékét egy időre kiürítették (így tehát a folyó ősi nevét elfelejtették) és később újra visszatértek ide. Erre azonban szintén a legcsekélyebb támpontunk nincs, hiszen a románokat az Olt mentén a XIII. század eleje óta a mai napig megszakítás nélkül kimutathatjuk.

Ami az *Alt* ~ *Olt* hangalak egymáshoz való viszonyát illeti, két lehetőséggel kell számolnunk: 1. Az átvett alak a magyarban az *Alt* volt, de a magyarban többször igazolható *a > o* fejlődés során *Olt*-tá fejlődött (MELICH, HonfMg. 264). Ebben az esetben a szász alak a régebbi magyar formát, a román pedig a későbbit őrizné. 2. Az átvett alak az *Olt*, a szászban azonban népetymológiával *Alt*-tá fejlődött. Ez a német *Alt* alak tükröződnék a legrégebbi oklevelekben is (SCHULLERUS a Siebenbürgisch-sächsisches Wörterbuchban). A kérdés teljesen nem dönthető el. Véleményünk szerint az utóbbi a valószínűbb, annál is inkább, mert a folyónévnek legrégebbi *Alt* alakja csakis a német lovagrend, illetve a szászok számára kiállított oklevelekben fordul elő, feltehető tehát, hogy a névalak is az ő nyelvükből származik.

71. Az Olt jobboldali mellékvizei.

711. **Árapatak** ~ *Arpatac* (A vízre régi adataink nincsenek. A mellette fekvő hasonlónevű helység azonban 1349-től fordul elő: *Arapatak* Székely Okl. I, 53, 59; *Arpataka* ZW. I, 168, illetve *Aruapataka* alakban: ZW. I, 169).

Eredete ismeretlen. Tekintettel arra, hogy a névnek van *Arva* alakja is, az *Árva* > *Ára* fejlődés pedig a magyarban lehetséges, valószínű, hogy nevünk a különben ismeretlen eredetű magyar *Arva* ~ tót *Orava*, horvát *Oriava* ~ *Orljava* és ukrán *Orava* ~ *Oriava* víznevekkel függ össze (KNEZSA: AECO. IV, 370). A román név világosan magyar eredetre mutat.

712. **Barót** ~ *Baraolt* (1224: usque ad *Boralt* ZW. I, 34. Mellette fekszik *Barót* nevű helység).

Eredete vitatott. 1. < török **boru-aldy* ‚szürke menyét‘. A név eredetileg személynév lett volna, ebből alakult volna a helynév és ettől kapta volna nevét a patak (PAIS: MNy. XXIII, 580); 2. < magyar *bor-Olt*, azaz ‚borvizes Olt‘, megkülönböztetésül az Olt folyótól (KISCH, Siebenbürgen 109; LIEBHART: Balkan-Archiv III, 8); 3. < szláv *bara* + *Olt* ‚mocsár + Olt‘ (DRĂGANU, României 544). Ez utóbbi magyarázat teljesen téves, mert ilyen összetétel a szlávban nem lehetséges. Egyébként egyik magyarázat sem megnyugtató. A román név azonban a magyarból származik egy **Baroult* alakból.

713. **Kormos patak** ~ *Cormoș* (Régi adataink nincsenek rá).

< magyar *kormos*, a *korom* származéka.

713.1. **Vargyas** ~ *Vargieșu* ~ (*Varghiș*) a Kormos baloldali mellékvize (A mellette fekvő *Vargyas* helység mint egyházas hely 1332—7-ben fordul elő először).

< magyar *varjas*, a *varjú* származéka (LIEBHARDT: *Balkan-Archiv* II, 79).

714. **Homoród** ~ *Homorod* (1421/1735: fluvius *Humrud* Székely-Okl. I, 125; a mellette fekvő *Homoród* ~ *Homorod* ~ szász *Hamruden* helységre vonatkozólag I. SCHEINER: *Balkan-Archiv* II, 63).

< magyar *homorú* ~ *homorú*. Hasonló nevek a magyarban gyakoriak (SCHEINER o. c; KISCH, *Siebenbürgen* 235; DRĂGANU, *Români* 274). Vö. még 266.2 és 724. alatt is.

714.1. **Kozd patak** ~ *Valea Cosdu* ~ szászul *Kosdbach*, a Homoród jobboldali mellékvize (1206: *Cwezfey* ZW. I, 16 = *Kozdfő*, azaz 'Kozd patak forrása', később *Villa Latina* = *Wallendorf*, vö. ICZKOVICS, *Az erdélyi Fehér megye a középkorban* 8; 1289: *in capite rivuli Kozd* ZW. I, 165).

Eredete ismeretlen. KISCH véleménye (*Siebenbürgen* 232), hogy a név a magyar *köz*, ó-magyar *küz* 'között' szóval azonos, nem fogadható el, mert *köz*nek a magyarban csak területet hívtak (*Etelköz*, *Bodrogeköz*, *Taktaköz*, *Muraköz* stb.), de sohasem patakot! A mai névalak (*Kozd!*) sem mutat a *köz*-ből való származásra.

715. **Hortobágy** ~ *Hârtibav*, *Hârtibaciu* és *Cornățâl* ~ németül *Harbach* (1402: *aquam Harbach* ZW. III, 270; a mellette levő falu, amelyet magyarul *Hortobágy*, románul *Cornățâl*, szászul *Härwesdorf* néven neveznek, először 1319-ben fordul elő: *Hortobagh* ZW. I, 342; az állítólagosan 1306-ból származó oklevél, melyben a helység neve *Cornachel* alakban van írva (ZW, I, 234), a XIX. századból származó hamisítvány (Századok 1893, 55—6).

Eredete ismeretlen. Az eddigi magyarázatok nem kielégítőek. 1. < német, illetve közép-felnémet *hore* 'sár' + *Bach*; a németből volna átvéve egyrészt a magyar (*Hortobágy*), másrészt a román alak (*Hârtibav*); vö. KISCH, *Siebenbürgen* 23; 2. < német *Hart* „waldiger Höhenzug“ + *Bach*, ebből származnék a román és magyar alak is (vö. DRĂGANU, *Români* 555); 3. < német *Hart*[riegel] + *Bach*, jelentése azonos volna a román *Cornățâl* nevével (*corn* 'Hartriegel'); vö. DRĂGANU, *Români* 555. E magyarázatok hibája, hogy egy *-bach* utótagú névből indulnak ki és abból vezetik le a magyar *Hortobágy -bágy* szövegét. Ilyen megfelelésre pedig egyébként sehol egyetlenegy példánk nincs, holott idegennyelvi *-ach*

átvételét (magyar *-áh, -á* stb.) többször kimutathatjuk. Ilyen pl. *Limpa*, Szilágy m. <német *Limpach* < *Lindenbach* (1341: *Lymphah* Szilágy vm. monogr. IV, 816) stb. Az sem lehet közömbös, hogy Debrecen mellett is van egy *Hortobágy* patak, pedig itt német helynévadásnak a legcsekélyebb nyomát sem találjuk. Sőt van egy *Hortobágy* nevű dülő Érkávás határában, Szilágy megyében is (Szilágy vm. mon. II, 385). Ezért tehát sokkal valószínűbb, hogy a kiindulási pont egy *Hortobágy* alak, amelyből egyrészt a szász *Harbach*, másrészt a román *Hârtibaciu* alakult. A román *Hârtibav* a németből van átvéve. A *Cornățâl* név újabban vált pataknevévé, eredetileg csak a *Hortobágy-Härvesdorf* falu neve volt (*-bágy* végű név a *Torbágy* is, Pest megyében: *Turobag* Anonymusnál).

715.1. **Cibin** ~ *Țibin*, a Hortobágy jobboldali mellékvize (1496: fluvius *Zeben* Balkan-Archiv II, 67; a mellette levő *Nagyszeben* ~ *Sibiu* ~ *Hermannstadt* először 1192/6-ban fordul elő: Praepositum *Cipiniensem* ZW. I, 2).

< szláv *sibynǎ*, a *sviba* ‚som‘ származéka (MOÓR: ZONF. VI, 109; KISCH, Siebenbürgen 78).

715.2. **Feketevíz** ~ *Cernavoda* ~ *Schwarzwasser*, a Cibin baloldali mellékvize (1319: *Feketewyz* ZW. I, 342; 1330: *Nigra aqua* o. c. I, 433; fluv. *Ffeketevyz* ib. II, 275; fluv. *Schwartzpach* ib. II, 283 stb.; a mellette fekvő Feketevíz, ma Szecsel, románul *Săcel* nevű helységet a középkorban *Feketevíz* ~ *Cernavoda* ~ *Schwarzbach* néven nevezték; vö. még poss. *Chirnauoda* ZW. II, 583 stb. DRĂGANU, Români 566; SCHEINER: Balkan-Archiv III, 123).

A nevek értelmileg megfelelnek egymásnak: a magyar név: *Feketevíz* ‚Schwarzwasser‘, a román név a szláv *černa voda* ‚Schwarzwasser‘ átvétele. A mai román *Săcel* falunév jelentése ‚kis falu‘.

715.3. **Sebes** ~ szász *Schewis*, a Cibin jobboldali mellékvize (Nagyszebennél). (1349: aqua *Schebs* ZW. II, 59; vö. KISCH: Archiv des Vereins für Siebenbürg. Landeskunde XLII, 154).

< magyar *sebes*. Vö. még *Sebes* 33. 624. és 812.

715.4. **Cód** ~ *Sad* ~ szász *Zoodt* (1399: aquam *Zoodt*; 1509: *Zadgya* SCHEINER: Balkan-Archiv III, 124).

< szláv: *sadz* ‚üledék‘.

72. Az Olt baloldali mellékvizei.

721. **Feketeügy** ~ *Fechetig* (1532: KISCH, Siebenbürgen 14). A folyó román nevét HUNFALVI alapján eddig tévesen *Cernavoda* alakban említették, ez azonban összekeverése a 715.2. alatt tárgyalt *Feketevíz-Cernavoda* patak nevével (Vö. DRĂGANU, Români 543).

< magyar *fekete* + *ügy* ‚víz‘ (Vö. KISCH, Siebenbürgen 14, MELICH, HonfMg. 165).

721.1. **Kászon** ~ *Caşin*, a Feketeügy jobboldali mellékvize (A vízre régi adataink nincsenek).

< szláv *kvasъnъ*, a *kvasъ* ‚savanyú‘ származéka. Vö. *Kászon* helységet Bereg megyében. (KISCH, Siebenbürgen, 277). A román név világosan a magyarból származik, bár az *ş* hang nem szabályos.

721.2. **Kovászna** ~ *Covasna*, a Feketeügy baloldali mellékvize. (A víznévre régi adataink nincsenek).

< szláv *kvasъ na* ‚savanyú‘. A román név a magyartól való (KISCH, Siebenbürgen 237; LIEBHART: Balkan-Archiv III, 44).

721.3. **Tatráng** ~ *Târlung* (A névre régi adataink nincsenek).

Eredete ismeretlen. A két név egymáshoz való viszonya nem világos.

721.4. **Zajzon** ~ *Zizin*, a Tatráng mellékvize (A névre régi adataink nincsenek).

Eredete ismeretlen. KISCH (Siebenbürgen 18) ötlete, hogy a név a magyar *zaj* szóból származnék, teljesen elfogadhatatlan.

722. **Tömös** ~ *Timiş* (1211: aqua *Timis* ZW. I, 12; 1366: *Timis* ZW. II, 243).

Eredete ismeretlen. Vö. *Temes* 81.

722.1. **Vidombák** ~ *Ghimbav* ~ *Weidenbach* (1357: super ripam... *Wydunbach* ZW. II, 140. A mellette fekvő hasonló helységre már 1342-től vannak adataink: *Widinbach* ZW. I, 522).

< német *Weidenbach*, a *Weide* ‚fűz‘ származéka. Mind a magyar, mind a román név a németből való (KISCH, Siebenbürgen 106). A román név alakjára vonatkozólag l. az *Orbó* 66. alatt mondottakat.

723. **Barca** ~ *Bârsa* ~ *Burze*.

Mint a vidék neve 1211-től fordul elő: 1211: terra *Borza*, 1222: terra *Burza* stb. ZW. I, 11, 18 stb. Eredetére vonatkozólag igen sok vélemény hangzott el (ezekre vonatkozólag l. a Siebenbürgisch-sächsisches Wörterbuch *Burzen* címszavát, MELICH, HonfMg. 271, és DRĂGANU, Români 544—551). Általában a szláv *brъzъ* ‚sebes‘ szóból való származtatásának van a legtöbb híve. MELICH azonban rámutatott arra, hogy a névnek nemcsak a magyar, hanem a román alakjában is *s* van, ez pedig kizárja azt a lehetőséget, hogy egy *z*-vel hangzó szóból származtassuk. Ezért DRĂGANU (o. c. 549) egy szláv **Brъs*, **Brъsa* személynévre gondol. Ez a vélemény azonban nem fogadható el, mert egyrészt ilyen személynév a szlávban nem igazolható, másrészt pusztai személynévből pataknevek sem a szlávban, sem a románban nem szoktak alakulni és végül fontosabb

folyóknak — már pedig a *Barca* e vidék legfontosabb folyója — személynévből való származtatása sohasem megnyugtató. Újabban próbálták a törökből is magyarázni, ennek tudományos kimutatása azonban késik. Egyelőre tehát e nevet ismeretlen eredetűnek kell minősíteni.

724. **Hamarod** ~ *Hamarud* ~ *Schnellenbach* (1392: *Homorod* ZW. III, 43, 54).

A német név tanúsága szerint a magyar név nem a magyar *homorú* ‚gewölbte‘ (vö. *Homoród* 266.2 és 714.), hanem a magyar *hamar* ‚schnell‘ szóból ered. A román név a magyar átvétele.

725. **Sebes** ~ *Râul Sebeşului* (Régi adataink nincsenek).

< magyar *sebes*. L. *Sebes* 33, 624, 812.

726. **Árpás** ~ *Râul Arpaşul* (1223: rivulus *Arpas* ZW. I, 28).

< magyar *Árpás*, az *árpa* származéka. Hasonló vízneveket l. ORTVAY, *Vízrajz* I, 93, 94; helyneveket LIPSZKY, Rep. (SCHEINER: *Balkan-Archiv* II, 19).

727. **Porumbák** ~ *Râul Porumbacului* (A víznévre régi adataink nincsenek. A mellette fekvő helységekre az első adat 1546-ból való: *Warembach* *Balkan-Archiv* II, 109).

Eredete ismeretlen. SCHEINER (*Balkan-Archiv* II, 110) rámutat arra, hogy a román *porumbac* ‚taubengrau‘ szóból aligha származhatik, mert ilyen név az egész román nyelvterületen nem mutatható ki. Ezért arra gondol, hogy a román név egy német **Forchenbach*-ra megy vissza. A név egyébként igen későn, a XVI. században bukkan fel.

8. A Temes és Berzava vízrendszere.

81. **Temes** ~ *Timiş* ~ szerb *Tamiš* (Herodotos: Τίβισις; Ptolom.: Τίβισσαοῦ; Miller, Itin: *Tibissus*; Priskos Rh.: Τιβήσαα; Jordanes: *Tibisia*; Georg. Rav.: *Tibisia*, Konst. Porph.: Τιμήσης; a magyar források: Anon.: *Temes* ~ *Temus* § 11, 44; előfordul a *Timis* alak is a latinositott comitatus *Tymissiensis* névben: 1284: W. IX, 385 stb.; vö. MELICH, *HonfMg.* 53; DRĂGANU, *Români* 244).

A név azok közé a folyónevek közé tartozik, amelyek a történelemelőtti korból származnak. Mint a többi neveknél (*Maros*, *Szamos*, *Körös*, *Olt*, *Ompoly*), itt sem tudjuk a közvetítő nyelvet pontosan megállapítani. Az azonban bizonyos, hogy ez nem lehetett a román, mert az ókori *Tibissus* stb. név *-b-*jéből a románban *-m-* nem válhatott. Az a vélemény, hogy a *Tibissus* > *Timisis* nevekben jelentkező *-b-* > *-m-* változás a trákban ment volna végbe

(KRETSCHMER, Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache 237), nem valószínű, hiszen az első *m*-es alak csak a X. században jelentkezik, pedig a névre a Kr. utáni századokból is sok adatunk van, de mindig *b*-vel. MELICH (HonfMg. 23) valószínű feltevése szerint ez a változás egy török nyelvben ment végbe és innen vette át a magyarság. L. *Temes* 723. A román név mindenestre a magyarból való.

811. **Hidegpatak** ~ *Râu Hidegu* (A vízre régi adatok nincsenek. A mellette levő hasonlónevű helység 1387-ben villa *Patak*: DocVal. 330; 1392-ben pedig *Hydech* alakban: DocVal. 429, fordul elő).

< magyar *hideg* + *patak*. vö. *Hidegvölgy*, *Hidegkút* stb. helyneveket OklSz. LIPSZKY, Rep.

812. **Sebes** ~ *Râu Sebeşului* (Régi adat a patakra nincs. A torkolatánál fekvő *Sebes* — ma *Karánsebes* ~ *Caransebeş* — várost már a XIII. század óta emlegetik forrásaink, I. CSÁNKI II, 21).

< magyar *sebes*. Vö. *Sebes* 33, 624, 725.

813. **Bisztra** ~ *Bistra* (1387: fluv. *Biztra* PESTY, Szörényi bánóság III, 9; 1411: fluv. *Byzere* PESTY, Krassó vm. III, 274).

< szláv *bystra*, scil. *voda* ‚sebes víz‘. Vö. még 313, 624.1. Az 1411. évi magyar név olvasása: *Biszere*. Hasonló alakban fordul elő a Maros mentén Lippa közelében feküdt bencés apátságáról nevezetes helység neve is: *Byzere*, 1332—7: CSÁNKI I, 767.

814. **Nadrág** ~ *Nădrag* (A patakra régi adatunk nincs. A mellette fekvő falu 1371-ben bukkan fel: possessio *Nodrag* PESTY, Krassó vm. III, 109).

Eredete ismeretlen. A szláv eredetű magyar *nadrág* ‚Hose‘ szóra gondolni aligha lehet.

815. **Ezeres** ~ *Valea Hezereşului* (A patakra régi adatunk nincs. A mellette fekvő hasonlónevű falu először 1319-ben fordul elő *Egrus* alakban: CSÁNKI II, 101).

< magyar *Egres*, az *égerfa* származéka. Vö. *Egregy* 264. A mai alak viszonya a régihez hangtanilag nem világos, de nyilván román hangfejlődéssel van dolgunk.

816. **Macskás** ~ *Macicaş* (1352: *Mackas* PESTY, Krassó vm. III, 28).

< magyar *macskás*, a *macska* származéka. A szónak helynevekben való előfordulására vö. mons *Machkakw* ‚Katzenstein‘, locus *Machkalyuk* ‚Katzenhöhle‘ stb. OklSz.

817. **Csukás** ~ *Şciuca (Ciucaş)* (1590: vallis *Stwka veolgye* PESTY, Krassó vm. IV, 146, 155).

< magyar *Csukás*, a *csuka* magyar származéka. A román

Șciuca közvetlenül a szlávból (*ščuka*) való, míg a *Ciucaș* a magyar név átvétele.

818. **Cserna** ~ *Cerna* (A pataknévre régi adat nincs).

< szláv *črna*, bolgár *černa* ‚fekete‘. A vizet a középkorban magyar néven *Feketeér*-nek nevezték. Ezt a magyar nevet őrzi ma a patak mellett fekvő *Fikatar* ~ *Ficatar* helységnév (1468: CSÁNKI 11, 26). Vö. *Cserna* 626, 715.2, 915 és 97.

818.1. **Szederjes** ~ *Sudriaș*, a Cserna mellékvize (1444: fluv. *Zederyes* CSÁNKI, I, 15).

< magyar *szederjes*, a *szeder*, régi *szederj* származéka.

819. **Pogányos** ~ *Poganiș* (1369: *Paganch* PESTY, Krassó vm. III, 90; *Paganti* Bécsi képes kr. *Scriptores Rerum Hungaricarum* I, 413).

< magyar *pogányos*, ó-magyar *pogányis*, a *pogány* származéka. A régi *Paganch* adat egy régi *Pogán-cs* alakra látszik mutatni (MELICH, HonfMg. 193).

82. A Bega vízrendszere.

82. **Béga** ~ *Bega*, *Beghei* (XII. század vége: *Beguey* Anon. 44. A magyar nevet *Böge* alakjában egy Tiszaág őrzi Törökbecse közelében, vö. PAIS DEZSŐ, *Magyar Anonymus*. Budapest 1926, 109).

Eredete ismeretlen. A folyónak van a románban *Beghei* változata is (*Lucrările Institutului de Geografie al Univ. din Cluj* I—1922, 15), ugyanígy nevezik szerbül is: *Begej* (MELICH, Honf. Mg. 321). E nevek pontosan megfelelnek a régi magyar *Begej* névnek. MELICH (o. c. 325) ezt egy magyar *Bege* személynévből magyarázza, ez azonban, mivel nagy folyóról van szó, nem valószínű. Bizonyos azonban, hogy a név se nem román, se nem szláv eredetű.

821. **Nyerges** ~ *Valea Niereghișului* (A pataknévre régi adatunk nincs. A mellette levő falu 1488-tól fordul elő: *Nyerges* CSÁNKI II, 53).

< magyar *nyerges*, a *nyereg* származéka. A víznévre vö. *Nergues-potok* (1208: W. III, 195) a nógrádmegyei Szakal határában, *Vynergspotok* (= Új nyerges patak) OklSz. 695 és a német *Sattelbach* (1225: Sopronm. Okl. I, 11) Locsmánd határában.

822. **Ménes** ~ *Minișul* (A patakra régi adatunk nincs. A mellette levő falu 1488-tól fordul elő: poss. *Menes* CSÁNKI, II, 13).

< magyar *ménes*, a *mén* származéka. A név pataknevekben gyakori, vö. 247, és 922.

823. **Kisgyei patak** ~ *Pârâul Chizdei* (A patakra régi ada-

tunk nincs. A mellette fekvő falu 1440-től fordul elő: poss. *Kysgye*, *Kysdya*, *Kyzdya* CSÁNKI, II, 761).

A mai pataknev a mellette levő helység nevéből keletkezett, ez pedig az ó-magyar *Keszi* törzsnév *-d* képzős származéka.

824. **Gyertyámos** ~ *Gertiamos* ~ német *Gertiamosch* (A patakra régi adat nincs. A mellette fekvő falu 1387-től fordul elő: CSÁNKI, II. 11).

< magyar *gyertyános* ~ *gyertyámos*, a *gyertyán* ~ *gyertyám* származéka (Vö. KISCH, *Das Banat im Spiegel seiner Ortsnamen*. Temeswar, 1928, 23).

825. **Berekszó** ~ *Beregsău* (Régi adatok hiányzanak).

< magyar *berek* + *aszó*. Vö. KISCH, *Siebenbürgen* 102. L. még *Borszó* 251.

825.1. **Magyarós** ~ *Valea Magiaruşului*, a Berekszó mellék-vize (Régi adatok hiányzanak).

< magyar *magyarós*, *mogyorós*, a *mogyoró* származéka. (Vö. KISCH, *Das Banat* 24).

825.2. **Fibis** ~ *Valea Fibişului*, a Berekszó mellékvize (Régi adatok hiányzanak).

< magyar *fűves*, a *fű* származéka. Vö. KISCH, *Das Banat* 22., K. JUHÁSZ, *Die Stifte der Tschanader Diözese im Mittelalter*, Münster i. W. 1927, 30.

826. **Gladna** ~ *Gladna* (A patakra régi adat nincs. A mellette levő falu: 1364: *Gladna*, *Galadna* PESTY, *Krassó vm. II*, 180).

Nyilván szláv eredetű, bár pontos forrását meghatározni nehéz. Hasonló nevek szláv területen gyakran találhatók: szerb *Gladna*, *Gladnik*, *Gladnica*, *Gladno Polje* és *Glodna*, *Glodnica*, *Glodjani*, *Glodje* stb. (Imenik-Registar naseljenih mesta kralj. Jugoslavije I, 221, 225): lengyel *Glodno* KOZIEROWSKI, *Pozn. II*, 182, IV, 230; ~ *Gladnik* ib. IV, 228., orosz *Gladenka*, MAŠTAKOV, *Dnepr*. 186.

E nevek vagy a **goldъ* 'éhség' (délszláv *glad*, lengyel *glód*, cseh *hlad*), vagy a *gladъкъ* 'glatt' vagy pedig valami ismeretlen **glod* tő származékai. Képzése alapján nem származhatik a *Glad* személynévből. Romániában (Marele Dicţionar) sok *Glod* nevű hely van, de *Glad*, vagy *Gladna* nincs.

826.1. **Szárzapatok** ~ *Saraz* (1557: *Szarazpatak* PESTY, *Krassó vm. IV*, 73).

< magyar *szárz* + *patak*. A gyakori magyar pataknévre vö. ORTVAY, *Vízr.* II, 434—5.

83. A Berzava vizei.

83. **Berzava** ~ *Bârzava* (Kr. u. III. század: *Bersovia* római táborhely a Berzava mentén Miller, Itin. és innen Geogr. Ravenn.; *Berzobin* CIL III, 247; 1247: *Bwrzua* W. VII, 244, stb., vö. ORTVAY, *Vízt.* I, 167).

Ösi, még a rómaiak kora előtti név. Mivel a név első része nagyon emlékeztet a szláv **berza* ‚nyírfa‘ > délszláv *brěza*, orosz *bereza*, lengyel *brzoza* és a szláv *bьrзъ* ‚sebes‘ szavakra, régebben szláv eredetűnek vélték és a legfontosabb bizonyítékok egyikének tartották arra vonatkozólag, hogy a szlávok a Dunavölgyében már a Krisztus születése körüli időkben megjelentek. (Vö. NIEDERLE, *Slovanské starožitnosti* II, 157). A név szláv eredete azonban teljesen valószínűtlen. Ha a név a szláv **berza* ‚nyírfa‘ szóból származnék, későbbi alakjának a szerbben és bolgárban **Brězava*-nak kellene lennie, ennek pedig sehol a legcsekélyebb nyoma sincs. Sem az ó-magyar *Burzva*, sem a román *Bârzava*, sem pedig a szerb *Berzava* nem alakulhatott egy szláv **Brězava*-ból. Ha pedig *bьrзъ* ‚sebes‘ szóból származtatjuk, a Kr. u. II—III. században nem *Ber-*, hanem *Bur-* kezdetű névalakot kellene elvárnunk, mert a *ьr* hangkapcsolat ebben a korban még így hangzott. Így tehát egy ősi — valószínűleg trák — névnek a szlávok által átvett és adoptált alakjával állunk szemben (vö. E. SCHWARZ, *Die Frage der slavischen Landnahmezeit in Ostgermanien: Mitteilungen des österr. Instituts für Geschichtsforschung* XLIII, 214 ff.). Ami a román nevet illeti, ez csak egy szláv **Bьrzava*, vagy pedig ó-magyar **Burzava* alakból alakulhatott, a rómaikori *Bersovia* és a román *Bârzava* között tehát közvetlen kapcsolat nincs. (Vö. MELICH, *HonfMg.* 189, DRĂGANU, *Români* 243.).

831. **Füzes** ~ *Fizeş* (1328: fluv. *Fizegh* Körmendi lvt. *Mise.* Heym. 218).

< magyar *Füzes*, a *fűz* származéka. A régi magyar adat olvasása *Füzezy* és ugyanabból a töből -gy helynévképzővel van képezve. Vö. 234. alatt is.

832. **Moravica** ~ *Moravița*, a Berzava mellékveze (Régi neve stagnum, fluvius *Igan*, *Igon* volt, 1. 1346, 1427: PESTY, *Krassó vm.* II, 1, 220).

A régi *Igan* név eredete ismeretlen. Hasonló nevek előfordulnak Erdélyben, Dunántúl és Horvátországban, vö. DICKENMANN: *AECO.* VI, 134. A mai *Moravica* név a szerbből való és a középkori *Mura* helység nevéből alakult (1332—7: *Mura*, 1492: *Magyarmwra Tothmwra* CSÁNKI, II, 52). A román név a szerbből származik.

9. Az Al-Duna mellékvizei.

91. **Karas** ~ *Caraș* (XIV. szd.: riv. *Karaso*, *Karasu* Bécsi képes kr.: *Scriptores Rerum Hung.* 1, 441; a mellette levő vár, amely után Krassó megye a nevét nyerte, 1247-ben *Crassou*, 1266-ban *Karassou*, 1389-ben *Crassoferu* stb. alakban fordul elő; vö. MELICH, HonfMg. 25).

A név régi alakja kétségtelenül *Krassó*, *Karassó*. Mint víz-név előfordul még a Szerémségben: *Karastica* (régii *Krassou*), és Baranyában: *Karastica* (régii *Krassou*), mint helynév pedig Szatmár megyében: *Krassó* ~ román *Cărășău* (régien *Krassou*) I. MELICH, HonfMg. 25. Eredetére vonatkozólag MELICHnek (i. h.) az a véleménye, hogy a név egy bolgár-török kara ‚fekete‘ + *șuy* ‚víz‘ összetételéből származik. Bár a legrégebbi alakok nem *Kara*, hanem *Kra-* kezdetűek, a magyarázat lehetséges, mert a török nyelvek egy csoportjában ilyen fejlődés van (GYÖRFFY: Kőrösi Csoma Arch. I. kieg. kötet 465), egyelőre azonban e néven kívül itt más török nyom nem található. Ami a román nevet illeti, ez kétségtelenül egy magyar *Karassó* név átvétele, amely viszont a Krassó névből szabályosan fejlődött (vö. szláv *brat* > magyar *barát*, *brazda* > magyar *barázda* stb.).

911. **Liszava** ~ *Lisava* (Régi adataink hiányzanak).

< szláv *lisava*, a *lisz* ‚róka‘ származéka.

912. **Csiklova** ~ *Ciclova* (Régi adat a patakra nincs. A mellette levő *Csiklóbánya* helység 1437-től fordul elő: *Chyglobanya*, 1464: *Cheglo*, 1537: *Chyglova* PESTY, Krassó vm. II, 1, 107—8).

Eredete ismeretlen. A mai alak szláv közvetítésre mutat.

913. **Vicsinik** ~ *Vicinik* (1428: fluv. *Vythelnik* PESTY, Krassó vm. III, 321). A mai név alapján kétségtelen, hogy a középkori adat *Vičelnik*-nek és nem *Vitelnik*-nek olvasandó. A *-th-* ugyanis nem lehet más, mint helytelen olvasat *-ch-* helyett. Az ó-magyar *Vicselnik* valószínűleg a szláv *bečela* ‚méh‘ *-nik* képzős származéka. A *b* > *v* disszimiláció ebben a szóban a szlovénben (*včela*), a csehben és a tótban (*včela*) mutatható ki, de nyilván ilyen **včela* alakra megy vissza a mai szerb *cela* is. A mai név pontos hangtani viszonya a régihez nem világos.

914. **Dognácska** ~ *Dognecea* (A mai név 1853-ig nem fordul elő. Mind a patakot, mind a mai bányavárost a középkorban *Székesnek* nevezték: 1358: rivulus *Zekespatak*; *Zekusbanya* PESTY, Krassó vm. III, 34).

A mai név eredete ismeretlen. A régi *Székes* név a magyar *szék* ‚Natronsalz‘ származéka. Vö. 623.1 és 624.3 alatt is.

915. **Csernovec** ~ *Cernoveț*. (Régi adat a patakra nincs. A középkorban e vidéken egy Csernóc nevű helység állott: 1354: *Chernewch, Chernewlch*, PESTY, Krassó vm. II, 1, 103).

< szláv *černovъcb*, bolgár-szláv *černovec*. A román alak közvetlenül a szlávból való.

92. **Néra** ~ *Nera* (A középkorban csak *Nyarag* alakban fordul elő: 1358: fluv. *Nyaragh*, 1363: *Nyarag*, MELICH, HonfMg. 318: 1366: fluv. *Nyaragh* PESTY, Krassó vm. III, 78—9. 1568-ban van *Nyargan* alakja is: MELICH, HonfMg. 318).

A középkori adatok tanúsága szerint a név egy magyar *Nyárág* ~ *Nyárágy* névből való, amely viszont a *nyárfa* származéka (MELICH, HonfMg. 319). A mai név hangtani viszonya a régihez nem világos. A magyar nevet l. *Nyárád* 622. alatt is.

A *Néra* magyar eredete mellett szól az is, hogy a folyó felső völgyét a románok ma is magyar névvel *Valea Almașului*, vagy *Basinul Almaș*-nak nevezik. Ez a név egy középkori magyar *Halmos* átvétele (a *halom* szóból): 1457-től PESTY, Szörényi bánság II, 7; az első adat a *h*-nélküli mai alakra 1540-ből való (PESTY, O. C).

921. **Prigoru** (Régi adataink hiányzanak).

< szláv *prigor* ‚erdő mellett‘.

922. **Miniș** ~ németül *Mönisch* (A patakra régi adatunk nincs. A valamikor mellette fekvő, később elpusztult *Ménes* helység azonban sokszor fordul elő: 1382: *Mynees*, 1506: i stb. PESTY, Krassó vm. II, 34).

< magyar *ménes*, a *mén* származéka. Vö. *Ménes* 247. és 822.

93. **Camenita** (Régi adatunk hiányzik).

< szláv *kamenica* ‚köves‘. Vö. MIKLOSICH, PON. 260.

94. **Oravica** ~ *Oravița*. Eredete ismeretlen. Lehet, hogy összefügg az *Árva* ~ *Orava* nevekkal (L. *Árapatak* 71. alatt), bár mivel régi adataink nincsenek, ez sem kétségtelen. A képzés módja — *Orav-ica* — kétségtelenül szláv.

95. **Berzaszka** ~ *Bârzasca* (A patakra régi adataink nincsenek. A torkolatánál fekvő falu 1692-ben fordul elő először: *Bersaska* PESTY, Krassó vm. II, 14).

Nyilván összefügg a szláv *brzъ* ‚sebes‘ szóval, de a képzése nem világos. Talán egy román *-sca* melléknévképző van benne.

96. **Ieșelnița**. (A patakra régi adat hiányzik. A mellette levő falu 1774-ben *Jeschelnicza* alakban fordul elő. PESTY, Szörényi bánság II, 100).

Valószínűleg egy szláv *Jelešnica*-ból hangátvetéssel keletkezett. A *Jelešnica* a szláv *jelša* ~ *jelcha* ‚égerfa‘ szóból való és mint víznév nagyon gyakori. Vö. *Ilosva* 213.

97. **Cserna** ~ *Cerna* (A folyó melletti római város neve a következő alakokban fordul elő: station. *Tsiernen*. CIL. III, 1568; municipium *Dierna* CIL. III, 14.468; III, 8277, 12.677; Δίερνα Ptol.; *Zernensium* colonia Ulpianus, *Tierna*: Tab. Peut.; Ζέρνυς Procop.; vö. NIEDERLE, *Slovanske starožitnosti* II, 154—5; 1400: *Chorna* PESTY, Szörényi bánság II, 46.

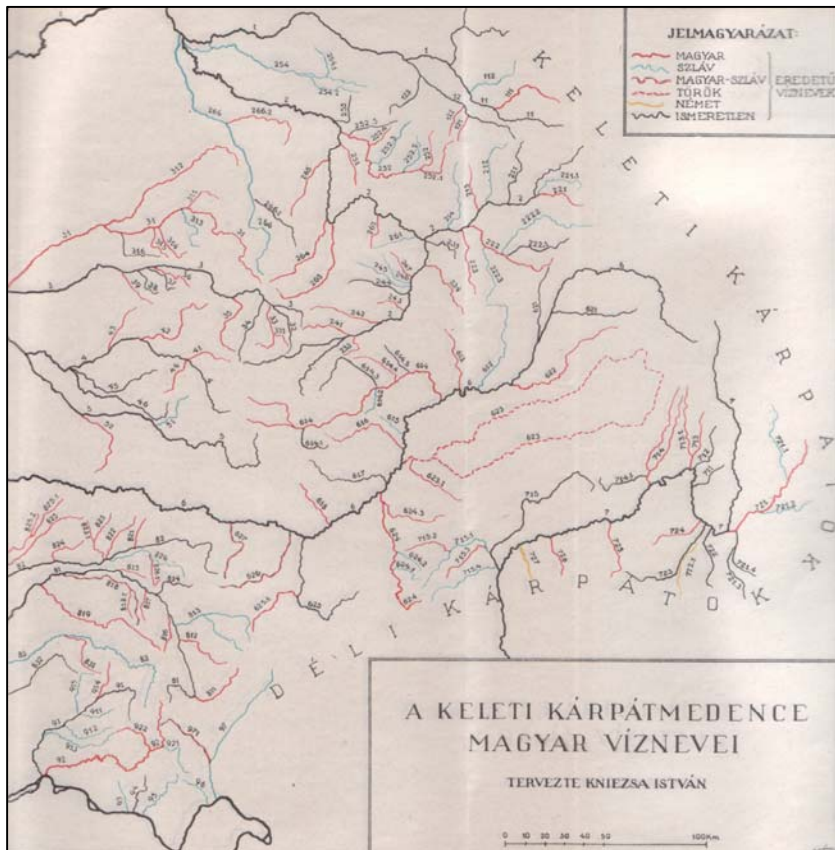
A név egyike azoknak a neveknek, amelyek alapján a szlávok korai jelenlétére következtettek (vö. NIEDERLE o. c. 156). Ez azonban ugyanúgy, mint a *Berzava*, szintén szlávok előtti név és valószínűleg a trák-dák nyelvből való (MELICH, *HonfMg.* 190). A szlávok azonban e nevet a *čorna* 'fekete' szóval való összezsengése alapján *Čorna* alakban vették át. A román név a szlávból való. Vö. még 626, 715.2 és 818 alatt is.

971. **Bela** ~ *Belareca*, a Cserna mellékvize (1437: *Ffeyerwyz* PESTY, Szörényi bánság II, 85).

< szláv *Bela rěka* 'fehér folyó'. PESTY (o. c. 13) szerint a patakot románul *Apa albă*-nak is hívják. Lehet, hogy ez tudatos fordítás, mert egyébként térképeken csak a szláv név található, sőt így nevezi a román földrajzi irodalom is (Lucrările Institutului de Geografie al Univ. din Cluj 1—1922. 142).

* *
*

A felsorolt nevekből a következő tanulságokat vonhatjuk le: A terület legnagyobb vizeinek nevei (*Tisza* 1, *Szamos* 2, *Körös* 3, *Maros* 6, *Ompoly* 67, *Olt* 7, *Temes* 81) ősiek, már a klasszikus ókorban is megvoltak. Ezeket a magyarság nyilván annak a népnek közvetítésével vette át, amelyet a honfoglalás idején itt talált. Mivel pedig néhány, eddig még biztosan nem elemezhető néven kívül, mint *Iza* 12, *Mára* 13, *Zazar* 251.5, *Miszt* 253, *Tasád* 37, *Töz* 46, *Abrud* 614.1, *Sztrigy* 625, *Barót* 712, *Barca* 725 stb. a magyarba átvett nevek a szlávból származnak (*Ilosva* 213, *Beszterce* 222.1, *Lekence* 222.3, 254.1, 612, *Lóna* 245, *Tur* 254, *Kraszna* 266, *Torockó* 614.2, *Orbó* 616, *Kovászna* 721.2, *Cibin* 715.1, *Cserna* 97 stb.), minden valószínűség amellettszól, hogy ezek az ősi nevek is a szlávok közvetítésével jutottak be a magyarba. Feltűnő azonban a magyar eredetű víznevek aránylag igen nagy száma és pedig nemcsak a harmadrendű kisebb patakok, hanem a vízbőségüknél és hosszúságuknál fogva jelentős folyók nevei is. Az ilyen jelentős vizek nevei, mint a *Sajó* 222, *Nádas* 242, *Almás* 263, *Egregy* 264, *Szilágy* 265, *Lápos* 251, *Berettyó* 31, *Sebes* 33, *Aranyos* 614, *Nyárad* 622, *Sebes* 624, *Feketeügy* 721, *Berekszó* 826, *Néra* 92, stb. mind a

magyarból valók, nem is szólva a kisebb patakokról, amelyek nagy többségükben a magyarból származnak. Feltűnő, hogy a Maros—Küküllő vonaltól északra milyen kevés a szláv nevű vizek száma és meg ezek is csak a jelentéktelenebb patakoknál jelentkeznek, míg a nagyobb vizek nevei itt mind a magyarból valók. A víz-nevek tanúságát a helynevek is megerősítik, mert ezen a területen (északkeleti hegyvidék völgyeitől eltekintve) helynevekben is igen csekély szláv nyomokat találunk.⁸ Mindez azt mutatja, hogy a magyarság itt csak jelentéktelen szórványokban élő szláv lakos-ságot talált. Különben érthetetlen volna, hogy miért éppen Erdély-nek ebben a részében nem vette volna át a magyarság az őslakos-ság helynévanyagát.

Dél-Erdélyben a magyar névanyag ugyan szintén tekintélyes számban van képviselve, de első tekintetre is feltűnik a szláv elem aránylagos gyakorisága (vö. az I. térképet). A szlávtság itt tehát kétségtelenül területileg összefüggőbben és nyilván nagyobb számban is lakott, mint az előbb tárgyalt Észak-Erdélyben. Erre mutat különben e területen található szláv helynevek nagy száma is. Ugyancsak ezen a területen többször találkozunk magyar-szláv alakpárokkal is (*Feketeviz* 715.2, *Jó ~ Dobra* 627, *Égregy ~ Cserna* 626, *Csukás ~ Stuka* 817, *Feketeér ~ Cserna* 818), ami mindenesetre magyar-szláv symbiosisra mutat.

Ugyancsak itt, a Küküllőtől délre a magyarság két patak nevét (*Vidombák* 724 és *Porumbák* 726) a németből vette át.

Az egész területen azonban, sem északon, sem délen egyetlenegy román víznevet sem kölcsönzött a magyarság. A magyarság tehát a honfoglaláskor, illetve Erdély megszállása idején (a X. század közepe táján) itt román elemet nem találhatott. Ezt megerősíti a helységnevek eredetének vizsgálata is. Az egész Erdély területén sehol a XIV. század közepe előtt oklevelekben említett helységek nevei között egyetlenegy román eredetű név sem fordul elő. Pedig ezek száma az ezret is meghaladja. Az első román nevű helységek a XIV. század közepén bukkannak fel, számuk azonban a század végéig rendkívül csekély (mindössze tíz) és kivétel nélkül mind a Marostól délre Hunyadban és a Bánság északi részén fordulnak elő.⁹

⁸ Kniezsa, *Magyarország népei a XI. században*. (Szent István-Emlékkönyv. II.).

⁹ Kniezsa, i. m. — Erre vonatkozólag vö. a közeljövőben megjele-nendő, Erdély helyneveit tárgyaló munkámat, amelyben az oklevelekben 1400-ig említett valamennyi keletmagyarországi helység nevének magya-rázatát adom.

Az erdélyi vizek román nevei között legnagyobb számban a magyarból származó nevek találhatók. A Maros—Küküllő vonaltól északra — a terület északkeleti zugában egy-két kisebb patak nevétől eltekintve — valamennyi víznév a magyarból származik. Még azok is, amelyek a magyarban egyébként bizonytalan eredetűek, vagy pedig a szlávból vannak átvéve. Ilyenek pl. *Vișău* 11, *Someș* 2, *Ilișua* 213, *Lechința* 222.3, 612, *P. Lunei* 245, *Deberche* 261, *Criș* 3, *Călăta* 32, *Teuz* 46, *Dezna* 51, *Trăscău* 614.2 stb. Ennek alapján valószínű, hogy a *Crasna* (266) sem közvetlenül a szlávól származik, hanem szintén magyar közvetítéssel került a románba. Annál is inkább, mert a Kraszna-völgy román helynevei mind a magyarból vannak átvéve.

A Maros—Küküllő-vonaltól délre a román víznevek — a németből származó *Ghimbav* 724, *Hártibav* 715 és *Porumbac* 729 kivételével — a magyarból származó víznevek mellett vannak közvetlenül a szlávól átvett víznevek is. Ilyenek: *Târnava* 623, *Gârbova* 615,¹⁰ *Dobra* 624.2, *Bistra* 624.1, *Strei* 625, *Sad* 715.4, *Bistra* 813, *Cerna* 97, *Belareca* 971 stb. Jellemző, hogy magyar-szláv alakpárok esetén a románok ezen a területen mindig a szláv alakot vették át: *Cernavoda* 715.2, *Cerna* 626, *Dobra* 627, *Sciuca* 817, *Cerna* 818). A Székelyföldön azonban természetesen a szláv eredetű nevek, ugyanúgy mint Észak-Erdélyben, csak magyar közvetítéssel jutottak be a románba (*Covasna* 721.2).

A románok tehát megjelenésük idején Észak-Erdéllyel ellentétben Dél-Erdélyben még élő szláv lakosságot találtak. Hogy ott is a szláv neveket vették át, ahol a magyar-szláv kettős nevek alapján kétségtelen, hogy itt vegyes magyar-szláv lakosság élt, talán azzal magyarázandó, hogy a románokhoz a szlávok társadalmilag közelebb álltak, mint a magyarok. Ezt a jelenséget a román helyneveknél szász-magyar viszonylatban is megfigyelhetjük. A románok, ahol csak volt rá lehetőség, nem a szász, hanem a magyar névalakot vették át (*Kőhalom* ~ *Reps*: román *Cohalm*, *Segesvár* ~ *Schässburg*: román *Sighișoara*, *Fehéregyháza* ~ *Weisskirschen*: román *Ferihaz*, *Királyhalma* ~ *Königsberg*: román *Crihalma*, *Nagyszeben* ~ *Hermannstadt*: román *Sibiu*, *Nagydisznód* ~ *Heltau*: román *Cisnădie* stb.¹¹ De a románoknak a szláv nevek iránti fogékonyságukat a Balkánról magukkal hozott szláv kultúrájuk és talán szláv nyelvű rétegük is magyarázza.

¹⁰ V. ö. a magyar közvetítéssel átvett román *Orbou* ~ magyar *Orbó* nevet Szilágy megyében (1474: *Orbo* Szilágy vm. mon. III, 136).

¹¹ A nevekre vö. Scheiner: *Balkan-Archiv* II. és III.

Már a magyar neveknel kiemeltem, hogy nincs egyetlen víz-név sem Erdély területén, amelyet a magyarság a románból vett volna át. Még feltűnőbb azonban az, hogy román eredetű név a román víznevek között sem található.¹² A nagyobb folyók és patakok a románban kivétel nélkül mind idegen neveket viselnek. Román eredetű nevek csupán az egész kicsi, egy, esetleg két község határán keresztülfolyó vizek neveiben fordulnak elő, de ezekről is az esetek nagy számában kimutatható, hogy mai nevük nem régi. A középkorban ezeket is magyar, esetleg szláv néven emlegetik.

A román eredetű víznevek teljes hiánya már eleve valószínűtlené teszi, hogy a legnagyobb folyók neveit viszont a románok közvetítették volna a magyarságnak. Ez a körülmény még hangtani érvek hiányában is a románok közvetítése ellen szólna. De a *Tisa* 1, *Someș* 2, *Criș* 3, *Mureș* 6, *Abrud* 614.1, *Ompoi* ~ *Ampoi* 617, *Olt* 7, *Timiș* 81, *Bârzava* 83 és *Cerna* 97 nevek hangalakja világosan mutatja, hogy e nevek nem tükrözik a római kor óta megszakítatlan hagyományt, hanem idegen nyelvi formák közvetítésével jutottak be a románba. Ez az idegen nyelv a *Someș*, *Criș*, *Abrud*, *Ompoi* és *Timiș* esetében kétségtelenül a magyar, a *Cerna* esetében a szláv volt míg a *Tisa*, *Mureș*, *Olt* és *Bârzava* neveknel hangtani alapon a magyar és a szláv egyformán kerülhet szóba. Az *Ampoi* névalak viszont német eredetű.

* *
*

A víznevek (és helynevek) vizsgálata alapján tehát Erdélyt két területre lehet osztani: északra, ahol a románok csak magyarokat és délre, ahol a magyarságon kívül még nagyszámú szláv-ságot találtak. Ez az eredmény tükröződik nagyjában azokban a kutatásokban is, amelyeket REICHENKRON végzett a román nyelv-atlasz I. kötete alapján.¹³

Szerinte a Marostól északra és délre fekvő területek román-ságának nyelvében más-más hatások érvényesültek. Míg a Marostól északra fekvő területen a magyar elemek száma igen nagy, a Marostól délre az jelentékenyen csekélyebb, itt azonban erős szláv hatással találkozunk.¹⁴ REICHENKRON eredményeinek ezt a részét tehát a helynévkutatás is alátámasztja. Munkájában azonban olyan

¹² Az egyetlen kivétel a *Hortobágy* ~ román *Cornățel* neve volna, azonban itt nagyon valószínű, hogy másodlagos névvel van dolgunk. Vö. a 715. számot.

¹³ Reichenkron, *Die Bedeutung des rumänischen Sprachatlas für die ungarische und türkische Philologie*. Unglb. XX, 7—34.

¹⁴ G. Reichenkron, *Der rumänische Sprachatlas und seine Bedeutung für die Slavistik*. ZfSlPhil. XVII, 143—168.

következtetéseket is von le, amelyeket már sem a víznevek, sem a helynevek kutatása nem igazol.¹³

REICHENKRON ugyanis a magyar elemek elterjedéséből nemcsak a románság vándorlásának irányára következtet, hanem a román őshaza helyét is megállapítja, sőt az erdélyi népek érintkezési nyelvének kérdését is eldönteni véli. Csupa olyan kérdésben foglal állást, amire ezeknek a magyar elemeknek a vizsgálata alapján semmiesetre sem adhat feleletet. A román nyelv magyar elemei alapján pl. azt az eredményt vonja le, hogy a román nyelv az Erdélyi Érchegységben alakult ki, a románság pedig innen egyrészt északi-északkeleti irányban Moldva felé, másrészt déli-délnyugati irányban a Bánság felé terjeszkedett, ahol összetalálkozott a Balkánról észak felé vonuló román néprajjokkal. És mindezt épen a magyar elemek bizonyítanak, azok a magyar elemek, amelyek legkorábban a X. században kerülhettek bele a románba, de természetesen esetleg csak a közelmúltban jöttek ide át.¹⁶ Ilyen

¹⁵ Mindenek előtt hangsúlyozni kell, hogy a történeti következtetéseket csak egész gondosan megrostált és minden tekintetben helytálló szó- és névmagyarázatokból lehet levonni. R. szómagyarázataiban azonban többször kifogásolhatók. Így pl. R. élesen elválasztja a *tämädesc*, *șei-tălesc* típust a *tämäduesc*-típustól. Szerinte míg a *tämädesc* típus (< magyar *támad*) közvetlenül a magyarból való, addig a *tämäd-u-esc* (és *ălcătuesc*, *bănuesc*, *bântuesc*, *biruesc*, *făgăduesc*, *lăcuesc* stb. az *alkot*, *bán*, *bánt*, *bír*, *fogad* és *lak-ik* igékből) csupán szláv közvetítéssel kerültek volna bele a románba. Ez azonban már azért sem valószínű, mert mint láttuk, a románság itt már szlávtságot nem talált és így e szavak szláv közvetítésére sem volt lehetőség. De erre a feltevésre nincs is szükség. A magyar igék ugyanis már teljesen kész román igeragozási schémákba illeszkedtek bele. Reichenkron okoskodása szerint pl. a német *mulatieren* szóról fel kellene tenni, hogy a németek ezt nem közvetlenül a magyar *mulat* igékből, hanem *francia közvetítéssel vették át*, hiszen az *-ier* képző francia eredetű. A *kóstol* ige a magyarban nem szláv (akkor t. i. *kostovál-nak* kellene lennie, v. ö. *verbuvál* < tót *verbovat'* < német *werben*), hanem német eredetű (*kosten*). Az *-ol* képző éppúgy járulhat szláv, mint német eredetű igékhez: pl. *pucol* < német *putzen*, *zaufol* < német *saufen* stb. Szlávból való ezzel szemben a népnyelvi *pucováł* < tót *pucovat'* < német *putzen*.

A román *mereu* a magyar *merév*, *merő* „steif, starr” szóból való ugyan, de ennek a szláv *měra* „Mass” szóhoz semmi köze sincs, hanem összefügg a *mered*, *meredek*, *mereszt* stb. szavakkal (Bárctzi, *Magyar szófejtő szótár*, 204). Teljesen elfogadhatatlan azonban a román „kahl” jelentésű *peleag*-nak a magyar *pele* „Ratte” szóból való származtatása, mert a *pele* nem is kopasz állat, így tehát a szónak „kopasz” jelentése nem is lehetett (Mészöly: *Nép és Nyelv I*, 97—103.). De valószínűtlen a *betcă* „Scheitel” szónak a magyar *bőtte* (= köznyelvi *bütyök*) „Knollen” szóból és a *biț* „Haar” szónak az egyébként ismeretlen eredetű magyar népnyelvi *bica* „Ranke” szóból való magyarázata is.

¹⁶ Ilyen kétségtelenül *egészen frissen átvett magyar* szavakat nagy számban lehet a román nyelvtalaszából megállapítani. Ilyenek a Piskolt-

kérdések eldöntéséhez azonban a jövevényszavak semmiesetre sem használhatók fel. REICHENKRON okoskodása alapján pl. a magyar nyelv szláv elemeiből arra lehetne következtetni, hogy a magyar őshaza a Kárpátmedencében volt és a magyarok a szlávokat e területen megelőzték, viszont a horvát nyelv magyar elemeiből épp a fordítottja jönne ki. Hogy különben REICHENKRON mennyire nem gondolta végig következtetését, bizonyítja, hogy a moldvai román nyelv szláv elemeiből épp az ellenkező eredményre jut. Vagyis, szerinte a szláv elemek a románban itt a szláv prioritás bizonyítékai. Természetesen szintén indokolatlanul. Mert ha a szláv prioritás Moldvában igaz is, ebben a kérdésben a jövevényszavaknak van a legkevesebb bizonyítóerejük. A jövevényszavak kétségtelen tanúságot tehetnek egy népnek más néphez való kapcsolatai mellett, de azt, hogy melyik nép a régibb egy területen, nem a jövevényszavak döntenek el. Ebben a kérdésben a földrajzi neveknek összehasonlíthatatlanul fontosabb szerepük van.

REICHENKRON azonban az Erdélyi Érchegységi román őshazára és a románság vándorlásának irányára vonatkozó elméletet nem is a magyar és szláv elemek vizsgálatából merítette, hanem egyszerűen GAMILLSCHEGTől készen vette át. GAMILLSCHEG ugyanis legutóbbi munkájában,¹⁷ bár elismeri, hogy a román nyelv lényegileg a Balkánon alakult ki, azt vitatja, hogy volt Erdélynek is egy területe, amelyen a romanizmus sohasem szűnt meg egészen. Ez a terület, amelyet GAMILLSCHEG I. Kerngebietnek nevez, az Erdélyi Érchegység (románul Munții Apuseni) lett volna. Elméletének bizonyítékait ugyan, — mivel ez a munka csupán ünnepi beszéd volt — egy legközelebb megjelenendő munkájában igéri és itt csak jelzi őket, azokkal bővebben csak azután foglalkozhatunk. Mindenesetre kíváncsian várjuk azokat a történeti forrásokat, amelyek a románságról Erdély területén a Kr. u. III. és a XII. század között megemlékeznek. GAMILLSCHEG nyilván ismer ilyeneket, különben nem állítaná, hogy „das Schweigen der Geschichte nicht so absolut ist“, ahogy azt a kontinuitás ellenzői állítják. Ami állítólagos gót elemeit illeti, GAMILLSCHEG etimológiáit a kutatók általában, a románok éppúgy, mint mások, nagy kétkedéssel fo-

ról és Nagylétároi idézett szavak nagy része. Nemcsak azért, mert e falvakban a román lakosság csupán 150—200 éves, hanem azért is, mert az innen gyűjtött szavak még hangalakjuk szerint is teljesen magyarok: *vácsem, seplőș, gőrč, rádaș*, stb. Tehát *â* és *ö*, *ő* van bennük!!

¹⁷ Gamillscheg, *Über die Herkunft der Rumänen*: Jahrbuch der preussischen Akademie der Wissenschaften. Jhg. 1940, 118—134.

gadták.¹⁸ De még ha sikerülne is neki néhány gót szót kimutatni a románban, ezeknek a román őshaza helyére vonatkozólag semmi bizonyító erejük nem volna, hiszen gótok a Dunától délre is laktak, az átvétel tehát ott is megtörténhetett.¹⁹ A latin eredetű román szókincs földrajzi rétegződésénél pedig nem látjuk, miként lehetne ezt akár a kontinuitás mellett, akár ellene felhozni.²⁰ A román szóföldrajzi kutatások nagyon érdekes eredményeket hozhatnak, de a kontinuitás szempontjából teljesen közömbösek.²¹

GAMILLSCHEG azonban elméletét a földrajzi nevekkel is támogatja. Szerinte az *Abrud*, *Ampoi*, *Criș* folyónevek és a *Turda* helynév román alakja kizárja az idegen közvetítés lehetőségét és a római-román megszakítatlan folytonosság mellett tanuskodik. E nevekre vonatkozólag azonban utalunk a 614.1. 617, 3 és 614.5 alatt elmondottakra. Ezekből világos, hogy e nevek alapján a római-román kontinuitást bizonyítottnak venni nem lehet.²² De a feltételezett, úgynevezett I. Kerngebiet területének nem is ezek a főfolyói, hanem az *Aranyos* ~ *Arieș* (614), amely teljesen magyar eredetű és a románok is a magyarból vették át. Sőt ezen a területen van még egy magyarból származó víznév is: *Gyógy* ~ *Gioagiu* (618). Azaz az állítólagos román őshaza területén van két kétségtelenül magyar eredetű folyónév, három, amelyek a magyar közvetítés kétségtelen jeleit mutatják, de nincs egyetlenegy sem, amely a románból származnék. A

¹⁸ Giuglea: Dacoromania III. 966: Pușcariu: ib. 873: Skok: Zeitschrift für romanische Philologie XLI, 420. XLIII. 183. Revue des Études Slaves III. 20; Weigand: Balkan-Archiv II. 307—310; Tamás: AECO II, 313—3.

¹⁹ Skok: Zeitschrift für rom. Phil. XLIII. 1S7: Kniezsa: AECO. III, 211.

²⁰ Gamillscheg ezen módszerével pl. bizonyítani lehetne, hogy nemcsak a magyarság, hanem az egész ugarság őshazája Erdély területéi: volt, mert itt a Székelyföldön (es a Palócföldön) olyan alakok találhatók, amelyek e két területen kívül csak a vogulban és osztyákban vannak meg: *-nól*, *-nott*, *-ni* a köznyelvi *-tól*, *-nál*, *-hoz* helyett: pl. *pap-nól* „paptól”, *papnott* „papnál” és *papni* „paphoz”.

²¹ Pl. a mócok nyelvére jellemző *sl* > *scl* fejlődés (*slab* >, *sclab* < szláv *slab*, *isla* > *iscla* < latin *insula* stb.) sem bizonyíthatja a kontinuitást. Azért, mert ez a jelenség Északolaszországban és Dél-franciaországban is megvan, semmiesetre sem következik, hogy viszont a mócok e területnek a Kr. u. II. század óta megszakítatlan lakói!!

²² Gamillscheg szerint egy *Turidava* > *Turda* fejlődés csak a román nyelvben mehetett végbe. Mivel ő nem ismeri a magyar hangtörténetet, nem tudhatja, hogy ez a magyarban közönséges jelenség. PL *Nitrava* > *Nyitra*, *Rimava* > *Rima*, szláv *Jelšava* ~ *Jelševa* > magyar *Jolsva* > *Ilsva* > *Irsa* (Pest m.), *Ilsvaszeg* > *Irsvaszeg* > ma *Isaszeg* (Pest m.: Csánki. I, 29). Vö. Melich, HonfMg. 100. A *Turda*-nak azonban *Turidava*-hoz semmi köze sincs.

víznevek tehát GAMILLSCHEG elméletének határozottan ellentmondanak.

GAMILLSCHEG teóriájához, hogy a román nyelv volt évszázadokon keresztül Erdély népeinek lingua franca-ja, érintkezési nyelve, érdemben most nem szólhatunk hozzá. Amit erről a kérdéstről eddig tudunk, az határozottan GAMILLSCHEG feltevése ellen szól. Nem a magyar nemesség tanult meg románul, hanem a román magyarul,²³ az erdélyi fejedelmi kancellária nem románul levelezett a moldvai és havasalföldi vajdákkal, hanem magyarul, sőt a román vajdák is magyar nyelvű leveleket írtak az erdélyi fejedelmeknek. A tanukihallgatások stb. nyelve nem a román, hanem a magyar volt. Ez a XVIII. századig mindenesetre nem vitás. REICHENKRON közvetítő indítványát, mely szerint ez az érintkezési nyelv csak a köznépnél lett volna a román, míg a nemességre nézve ő is elismeri a magyar nyelv ilyen szerepét, szintén nem fogadhatjuk el. Hiszen nem a magyar nyelv van átítatva román elemekkel, hanem az erdélyi román magyarokkal. Bár természetesen a magyar nyelv sem maradt román hatás nélkül, a román elemek száma és jelentősége valósággal eltörpül a román nyelv magyar elemei mellett. Ez a kérdés azonban éppen most van vizsgálat alatt és azért végleges feleletet erre a kérdésre csak e munka befejezése után adhatunk.

Kniezsa István.

²³ Vö. a román eredetű Drágffyak magyar leveleit és végrendeletét (1516: Zolnai, *Nyelvemlékeink a könyvnyomatás koráig*. Bp. 203, 255), a krassószörényi ugyancsak románeredetű Macskásiak magyar levelezését a XVI. századból, stb.

NÉVMUTATÓ

(A mutató csak a vízneveket tartalmazza. A zárójelben levő szám a lapszámot jelenti).

Abrud 614.1	Cămenița 93	Ér 312
Agriș 264	Capuș 24	Ezeres 815
Almás 263, 315, 52	Caraș 91	Farkadin 625.1
Alt 7	Cașin 721.1	Fechetig 721
Aluta 7	Cerna 624, 818, 915, 97	Fejérd 243
Ampoi 617	Cernavoda 715.2	Feketeér 818
Apa albă 971	Ciclova 912	Feketeügy 721
Arănieș 614	Checed 247	Feketevíz 715.2
Aranyos 614	Chigic 37	Fenes 233, 44
Árapatak 711	Chișdia 723	Fibis 825.2
Arieș 614	Chitiu 252.4	Fikatar 818
Bandó 235	Cibin 715.1	Fizeș 234, 825.2, 831
Baraolt 712	Cibles 213	Füzes 234, 825.2, 831
Barca 723	Ciclova 912	Gáld (5)
Barót 712	Cigher 52	Gârbova 615
Bârsa 723	Cód 715.4	Gertiamoș 824
Bârsău 251	Comlod 612	Ghimbav 722.1
Bârzava 83	Copalnic 252.3	Giepeș 314, 43
Béga 82	Cornățel 715	Gioagiu 616, 618
Beghei 82	Cozd 714.1	Gladna 826
Beiuș 41	Covasna 721.2	Görgény 621
Bela 971	Crasna 266	Gurghiu 621
Belareca 971	Cserna 626, 818, 915,	Gyepes 314, 43
Belényes 41	97	Gyertyámos 824
Berekszó 251, 825	Csernovec 915	Gyógy 616, 618
Bereteu 31	Csiger 52	Hájó 39
Berettyó 31	Csiklova 912	Hagymás 262
Berzászka 95	Csukás 847	Hamarod 724
Berzava 83	Deberke 261	Harbach 715
Beszterce 222.2, 313	Debrek 252.2	Hârtibav 715
Bisztra 313, 624.3, 813	Dobric 252.2	Hașmaș 262
Bistrița 222.2	Dezna 51	Hesdát 614.4
Borpatak 52	Dobra 624.2, 628	Hévjó 39
Borsa 244	Dognácska 914	Hezeres 815
Borszó 251	Dragan 34	Hidegpatak 811
Böge 82	Egred 626	Hollód 42
Budak 222.1	Egregy 264	Homoród 266.2, 714
Călăta 32	Egres 815	Hortobágy 715

Hosszúaszó 311	Luț 611	Sebes 33, 624, 725, 812
Hunedoara 614	Macskás 816	Secaş 623.1, 624.1
Hunyad 614	Magyarós 825.1	Șieu 122, 222
Husasău 311	Mára 123	Someș 2
Iad 35	Maros 6	Streiu 625
Iara 614.3	Medes 36	Suciu 252.1
Ieșelnița 96	Mélyes 223	Sudriaș 818.1
Ieud 121	Ménes 247, 822, 922	Szalva 212
Igan 832	Meregyő 331	Szamos 2
Ilosva 214	Miniș 247, 822, 922	Szárazpatak 826.1
Ilva 221.1	Miszt 253	Szartos 45
Iza 12	Moravica 832	Szederjes 818.1
Jád 35	Mureș 6	Székás 623.1, 624.1, 914
Jára 614.3	Nádas 242	Székes 623.1, 624.1, 914
Jeselnica 96	Nadrág 814	Szilágy 265
Jó 627	Néra 92	Szőcs 252.1
Jód 121	Niraju 622	Sztrigy 625
Kabala 247	Nisztoru 253	Tálna 254.2
Kalota 32	Nyárád 622	Târnava 623
Kapnik 252.3	Nyárág 92	Târlung 721.3
Kapus 241	Nyerges 821	Tasád 38
Karas 91	Olt 7	Tatranag 721.3
Kászon 721.1	Ompoly 617	Temes 81
Kecsed 247	Orăștie (5)	Teuz 46
Kékes 252.4	Oravica 94	Țibin 715.1
Kigyik 37	Orbó 246, 615	Țibles 213
Kisgyei p. 821.3	Patac 223	Töz 46
Komlód 612	Pece 39	Timis 722, 81
Kormos 713	Piáni patak (5)	Tisza 1
Kovászna 721.2	Pogányos 819	Torda 614.5
Kozd 714.1	Porumbák 727	Torockó 614.2
Körös 3	Prigor 921	Tömös 722
Kösmő 316	Râu mare (5)	Trăscău 614.2
Krassó 91	Rebra 211	Túr 254, 614.5
Kraszna 266	Rossia 42	Turidava 614.5, (46)
Kudzsiri patak (5)	Ruszkova 112	Vargyas 713.1
Küküllő 623	Sad 715.4	Városvize (5)
Lápos 252	Sajó 122, 222	Vasér 111
Lekence 222.3, 254.1, 612	Sălagiu 265	Visó 11
Leses 221	Salva 212	Vicsinik 913
Liszava 911	Saraz 826.1	Vidombák 722.1
Lojard 246	Sartoș 45	Zajzon 721.4
Lóna 245	Sășar 202.5	Zălău 266.1
Lózsárd 246	Sciuca 817	Zazar 252.5
Lucpatak 611	Schnellenbach 714	Zilah 266.1
Ludas 613	Schwarzwasser 715.2	Zizin 721.4